

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

Факультет урбаністики та просторового планування

Кафедра міського господарства

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
ДО КВАЛІКАЦІЙНОЇ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА

на тему:

«Повоєнне відновлення сталого
економічного розвитку міст»

Кононенко Мар'яна Петрівна

(прізвище, ім'я по батькові студента повністю)

Київ 2024 р.

										Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата						

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

Факультет урбаністики та просторового планування

Кафедра міського господарства

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Апостолова-Сосса Л.О.

„___” _____ 2024 року

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА

«Повоєнне відновлення сталого економічного розвитку
міст»
(назва)

Виконала Кононенко Мар'яна
Петрівна

(прізвище, ім'я та по батькові повністю)

192 «Будівництво та цивільна
інженерія»

(спеціальність)

«Урбаністики і просторового
планування»

(освітня програма)

Групи зМБГМ-23

Керівник : к.е.н., доцент

Денисенко Наталія Олегівна

Київ 2024

										Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата						

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ**

Факультет: урбаністики та просторового планування

Кафедра: міського господарства

Освітній рівень: магістр за ОПШ/ОНП

Спеціальність: 192 «Будівництво та цивільна інженерія»

Спеціалізація: «Міське будівництво та господарство»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету

Мамедов А.М.

«__» _____ 2024 року

**З А В Д А Н Н Я
ДО ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА**

Кононенко Мар'яна Петрівна
(прізвище, ім'я та по батькові студента)

1.Тема роботи : «Повоєнне відновлення сталого економічного розвитку міст»

затверджена наказом ректора КНУБА № __ від «__» _____ 20__ року

2. Керівник роботи к. е. н., доц. Денисенко Наталія .Олегівна

(прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3.Строк подання студентом роботи до захисту: «__» _____ 20__ року

4. Зміст пояснювальної записки за розділами:

Р.1.«Теоретико-методологічні аспекти економічного розвитку міст»

Р.2. «Прямі фінансові втрати економіки внаслідок військової агресії росії проти України»

Р.3. «Сучасні підходи до відновлення та розвитку міст після війни»

Р.4 Висновки

Р.5.Список використаних джерел

6. Графічний матеріал за розділами

									Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата					

Зміст пояснювальної записки за розділами:

Р.1.«Теоретико-методологічні аспекти економічного розвитку міст»

Р.2. «Прямі фінансові втрати економіки внаслідок військової агресії росії проти України»

Р.3. «Сучасні підходи до відновлення та розвитку міст після війни»

Р.4 Висновки

Р.5.Список використаних джерел

6. Графічний матеріал за розділами

Календарний план виконання роботи

Види робіт та їх зміст	
Вступ	Дата виконання
Р.1.«Теоретико-методологічні аспекти економічного розвитку міст»	
Р.2. «Прямі фінансові втрати економіки внаслідок військової агресії росії проти України»	
Р.3. «Сучасні підходи до відновлення та розвитку міст після війни»	
Р.4 Висновки	
Р.5.Список використаних джерел	
Остаточне оформлення	
Направлення роботи для перевірки на плагіат	
Направлення роботи на рецензування	

Консультанти розділів кваліфікаційної випускної роботи

	Перевірів	Дата	Підпис
Розділ 1	<u>к.е.н.,доц. Денисенко Н .О.</u>		
Розділ 2	<u>к.е.н.,доц. Денисенко Н .О.</u>		
Розділ 3	<u>к.е.н.,доц. Денисенко Н .О.</u>		

Дата видачі завдання _____

Зав. кафедри

Апостолова-Сосса Л.О.

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник

Денисенко Н.О.

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Студент

Кононенко М.П.

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Лист

Резюме до кваліфікаційної випускної роботи здобувача	Кононенко Мар'яна Петрівна		
ЗВО	Київський національний університет будівництва і архітектури		
Тема	Повоєнне відновлення сталого економічного розвитку міст		
Освітній ступень:	магістр за ОПІ/ОНП		
Факультет:	урбаністики та просторового планування		
Кафедра:	міського господарства		
Спеціальність:	192 Будівництво та цивільна інженерія		
Освітня програма	урбаністика і просторове планування		
Керівник	Денисенко Н.О.		
Обсяг роботи	пояснювальна записка 117 ст	розділів 3	креслень формату А3
Розділ 1	Теоретико-методологічні аспекти економічного розвитку міст		
Розділ.2.	Прямі фінансові втрати економіки внаслідок військової агресії росії проти України		
Розділ 3	Сучасні підходи до відновлення та розвитку міст після війни		
Розділ 4	Висновки		
Розділ 5	Список використаних джерел		
Висновки по роботі	Україна щодня платить неймовірну ціну за нашу майбутню перемогу. І ми маємо переконатися, що країна, за яку українці та українки так завзято борються, буде відбудована прогресивною та комфортною для людей, що у ній мешкають і будуть повертатися		

Керівник

Денисенко Н.О.

Студент

Кононенко М.П.

Лист

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І ТЕОРИТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕТИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТ

- 1.1 Визначення поняття “економічного розвитку міст ”та основні його характеристики
- 1.2 Спеціальні форми організації інноваційної діяльності міст як складові економічного розвитку міст
- 1.3 Міжнародний досвід повоєнного відновлення економічного розвитку міст на інноваційних засадах

РОЗДІЛІ ПРЯМІ ФІНАНСОВІ ВТРАТИ ЕКОНОМІКИ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

- 2.1 Збитки економіки через руйнування активів
- 2.2 Прямі збитки фізичної інфраструктури:
 - Соціальний сектор
 - Продуктивний сектор
 - Інфраструктура
- 2.3 Вплив війни на стан енергетики та житлово-комунального господарства

РОЗДІЛІІІ СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МІСТ

- 3.1 **ПІСЛЯ ВІЙНИ**
- 3.2 Сталий розвиток міст
Сталий «Розумний Розвиток» м. Біла Церква в системі координат національних цілей сталого розвитку
- 3.3 Механізми реалізації стратегії

ВСТУП

Перебуваючи в стані війни за державну незалежність і територіальну цілісність, Україна шукає шляхів відновлення та реконструкції економіки для забезпечення свого майбутнього. Це завдання вимагає синергії зусиль науковців, урядовців, бізнесу та громадянського суспільства у виробленні та реалізації національної стратегії відбудови. Широкий суспільний дискурс з питань візії майбутнього України, рушіїв та механізмів будівництва нової моделі економіки, досягнення нової якості державного управління, зміцнення демократії як основи економічної ефективності та соціальної справедливості, ролі науки у забезпеченні технологічного розвитку та підвищенні міжнародної конкурентоспроможності національного господарства має забезпечити не лише напрацювання та вибір найкращих рішень, а й досягнення суспільної згоди щодо їх адаптації. Без цього неможливо реалізувати навіть найкращі плани і проекти.

Після війни перед Україною постане складне завдання відбудови економіки та досягнення сталого економічного розвитку міст. Стрімкий технологічний прогрес та глобалізація світового ринку змусить Україну запровадити особливі форми організації інноваційної діяльності міст, яка є одним з ключових елементів конкурентоспроможності в сучасному світі. Розвиток інноваційного потенціалу є ключовим завданням для забезпечення сталого економічного зростання, підвищення якості життя населення та зміцнення позицій України на світовій арені.

Розвиток інновацій та їх вплив на відновлення економіки України вже привертає науковий та суспільний інтерес. Існує низка досліджень, присвячених ролі інновацій у стимулюванні економічного зростання та аналізу досвіду інших країн, які впроваджували особливі форми інноваційної діяльності міст. Однак, враховуючи швидкі зміни у світовій економіці та специфіку ситуації в Україні, необхідно детально проаналізувати та визначити ефективні шляхи впровадження спеціальних форм організації інноваційної діяльності міст, спрямовані на підтримку відновлення післявоєнного економічного розвитку міст України.

Інновації є важливою складовою економічного розвитку міст України.

Реалізація таких процесів уможлиблює створення нових продуктів, послуг та сервісів, відповідне покращення якості вже існуючих, застосування найефективніших технологій та оптимізацію витрат на ведення бізнесу і виробництва.

Сьогодні інновації є важливим інструментом для всіх складових людського життя. Не важко уявити, що сучасний світ зупиниться на тих інноваціях, які він відкрив і продовжує розвивати, щоб знайти прориви для майбутнього розвитку міст людства.

Термін «інновація» можна розуміти як результат інноваційних розробок, який може виглядати як нові або вже вдосконалені продукти, але також як вже відкриті або вдосконалені інноваційні процеси, які використовуються в повсякденному житті, або як інноваційні способи вирішення проблем в економіці. Іноді це може бути.

Інноваційна орієнтація України є основою перспективної економічної політики та важливим інструментом застосування інвестиційної орієнтації України в післявоєнний період.

Головною перевагою післявоєнної України є розвиток інноваційної структури економіки. Так, багата вибірка технологічних досліджень, можливість комерціалізації результатів інновацій та підвищення прибутковості, а також досвідчені фахівці прискорюють розвиток інновацій в країні, що відповідає стратегії розвитку міст інноваційної діяльності міст до 2030 року [7].

Україна може представити власне бачення багатосторонньої стратегії відновлення економіки України, використовуючи новітні наукові засоби та інструменти, а також План Маршалла. Така стратегія допоможе Україні досягти успіху в довгостроковій перспективі.

Водночас дискусійними залишаються питання взаємодії національних стратегій і планів міжнародної допомоги у повоєнній відбудові економіки; співвідношення державної політики і ринкового регулювання у національних моделях повоєнного відновлення; доцільності й можливості імплементації

позитивного досвіду інших країн для відбудови та реструктуризації економіки України; використання зовнішньої допомоги для досягнення національних цілей та ін.

Потребують наукового розроблення та практичного вирішення проблеми міграції населення, спричиненої війною, та відновлення людського потенціалу; релокації виробництва та підтримки підприємництва; реінтеграції територій та збалансування просторового розвитку; ролі великого бізнесу у повоєнному відновленні; стабілізації фінансової системи та грошового обігу; інституційних умов та управлінських механізмів повоєнного відновлення аграрного виробництва та сільських територій;

Передмова відбудови зруйнованих міст і транспортно-енергетичної інфраструктури; забезпечення загальної і реформування фахової освіти для підвищення компетентної спроможності людського капіталу та ін. Не претендуючи на вичерпні відповіді та безальтернативні приписи щодо вирішення всієї суцільної сукупності практичних питань і теоретико-методологічних проблем, що постали перед Українською Державою та суспільством в умовах триваючої війни і перспективи постійної воєнної загрози в майбутньому, колектив авторів пропонує своє бачення економічної історії повоєнної відбудови зарубіжних країн та стратегічних орієнтирів для майбутньої реконструкції та трансформації економіки України. Матеріали об'єднані спільною ідеєю – обґрунтування пріоритетів і механізмів відбудови економіки та відновлення соціогуманітарного простору на основі вивчення та врахування позитивного і негативного зарубіжного досвіду, оцінки можливостей його імплементації в Україні.

Структура відповідає баченню єдності трьох компонент – переосмислення та використання історичного досвіду,

2) розроблення та реалізація національної економічної стратегії,

3) розвиток наукових досліджень за принципами відповідальної відкритої науки – для забезпечення успішної відбудови та подальшого розвитку України як сильної європейської країни. Презентуючи результати наукових досліджень і

теоретичних дискусій про минуле й майбутнє, ми переконані в спроможності українського народу перемогти російського агресора і захистити свою державну Незалежність.

Мета дослідження полягає у розвитку теоретичних основ та обґрунтуванні використання спеціальних форм організації інноваційної діяльності як засобу підвищення ефективності та конкурентоспроможності економіки міст в умовах повоєнного відновлення.

Завдання:-Дослідити поточний стан інноваційної діяльності міст в Україні, визначити проблеми, що перешкоджають її розвитку; -проаналізувати зарубіжний досвід повоєнного відновлення міст;-з'ясувати залежність інновацій та економічного розвитку міст країн, які пройшли через війну;-розробити практичні рекомендації щодо запровадження спеціальних форм організації інноваційної діяльності міст на підприємствах та в організаціях міст України;-обґрунтувати концепцію повоєнного відновлення економічного розвитку міст країни.

Об'єкт дослідження: Повоєнне відновлення економічного розвитку міст України

Предмет дослідження: Запровадження спеціальних форм організації інноваційної діяльності міст

Методи дослідження: Для проведення дослідження, були використані спеціальні та загальні методи, а саме: аналіз, порівняння та синтез – для визначення проблематики над темою роботи; узагальнення та систематизація–у процесі розробки рішення для поставлених завдань над роботою.

Теоретична значимість роботи полягає в дослідженні поточного стану інноваційної діяльності міст в Україні та розробку практичних рекомендацій щодо запровадження спеціальних форм організації інноваційної діяльності міст для поєвоєнного відновлення економічного розвитку міст України

Наукова новизна одержаних результатів полягає у виявленні, аналізі та розробці нових підходів до формування спеціальних форм організації

інноваційної діяльності міст в умовах повоєнного відновлення економічного розвитку міст України

Практичне значення одержаних результатів. Розроблені рекомендації можуть бути основою для розробки програм з підтримки інноваційних проєктів та створення сприятливого інноваційного середовища міст.

									<i>Лист</i>
<i>Изм.</i>	<i>Лист</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Подпись</i>	<i>Дата</i>					

РОЗДІЛ.

ТЕОРЕТИКО МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТ

1.1.Визначення поняття “економічного розвитку міст” та основні його характеристики

Інноваційна діяльність - це діяльність, що передбачає застосування та монетизацію результатів науково-технічних досліджень і розробок, випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг, впровадження інновацій у виробничу та соціальну сферу, залучення інвестицій, розвиток і надання інноваційних послуг, а також поліпшення техніко-технологічних показників господарської діяльності міст та виробничих процесів.

Інноваційна діяльність включає широкий спектр технічних, наукових, організаційних, структурних, фінансових і комерційних заходів, спрямованих на впровадження інновацій. Деякі з цих заходів є справді інноваційними, інші не є новими, але необхідні для успішної інноваційної діяльності міст.

Інноваційна діяльність включає не тільки розробку і впровадження нових продуктів і технологій, але й інвестиції в дослідження і розробки, спрямовані на якісні зміни в продуктивних силах і структурі різних галузей.

Офіційне визначення Європейської Комісії «Інновація - це впровадження нових або вдосконалених продуктів, послуг, процесів, організацій або методів маркетингу в існуючий бізнес, які приносять нову або суттєво покращену цінність для клієнтів або компаній.

Йозеф Шумпетер визначив інновацію як «процес впровадження нових комбінацій ресурсів, заснованих на нових ідеях, технологіях та організаційних підходах, які призводять до появи нових продуктів або вдосконалення існуючих продуктів».

Ці визначення підкреслюють процес впровадження нових ідей, продуктів, технологій і методів для створення нової цінності або поліпшення існуючої цінності в бізнесі та економіці.

Шумпетер описав інновацію як процес, що включає наступні елементи:

										Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата						

1. запуск нового продукту або нового типу продукту, який ще не відомий споживачам.
2. використання нових інструментів для виробництва товарів, які раніше не використовувалися в представленому секторі промисловості.
3. вихід на нові ринки, які раніше не обслуговувалися представленою галуззю.
4. отримання нових джерел сировини або напівфабрикатів.
5. запровадження нових організаційних засад у будь-якій галузі чи сфері діяльності міст.

Специфічними рисами інноваційної діяльності міст є наступні:

- а) Основна увага приділяється впровадженню, застосуванню та прибутковості наукових досліджень і розробок у виробничій та соціальній сфері.
- б) Об'єктом є нематеріальні блага, тобто результати інтелектуальної діяльності міст, перетворені в інноваційні продукти.
- в) Довгостроковий характер
- г) Пов'язана з високим ризиком і непередбачуваністю результатів.
- г) Потребує фінансування для впровадження та застосування результатів НДДКР, включаючи інвестиції в некомерційні об'єкти.
- д) Приносить позитивні соціально-економічні зміни.
- є) Підвищує конкурентоспроможність підприємства та його продукції за рахунок впровадження інновацій.

Основні результати інноваційної діяльності міст базуються на наступних аспектах:

- 1) Виробництво інноваційної продукції.
- 2) Реалізація інноваційних проектів або надання інноваційних послуг;
- 3) використання інноваційних технологій
- 4) реалізація інноваційного виробництва в результаті інтеграції різних напрямів інноваційної діяльності міст (створення виробництва нової або вже вдосконаленої готової продукції).

Інноваційна діяльність відбувається до початку маркетингу самого інноваційного продукту або впровадження інноваційних елементів у бізнес чи організаційні процеси. Організаційна структура може впроваджувати маркетингові процеси, навчання працівників, демонстрації та інші послуги для потенційних споживачів протягом дослідницького періоду після застосування інновації.

Вид інноваційної діяльності міст визначається її класифікацією за галузями і складається з таких складових-Дослідження і розробки, спрямовані на створення об'єктів інтелектуальної власності та науково-технічної продукції.- Розробка, придбання, виробництво і розповсюдження принципово нових видів техніки і технологій.-Розробка та впровадження нових енергозберігаючих технологій, спрямованих на поліпшення соціальних та екологічних умов.- Технічне переоснащення, реконструкція, розширення і будівництво нових підприємств, що здійснюються вперше як промислове освоєння для виробництва нової продукції або впровадження нових технологій.-Інвестиції у відтворення основних фондів і збільшення матеріально-виробничих запасів здійснюються за рахунок капітальних вкладень.Умовно способи фінансування інноваційної діяльності міст можна поділити на 6 пунктів, які наведені нижче в таблиці. Рис.1.1

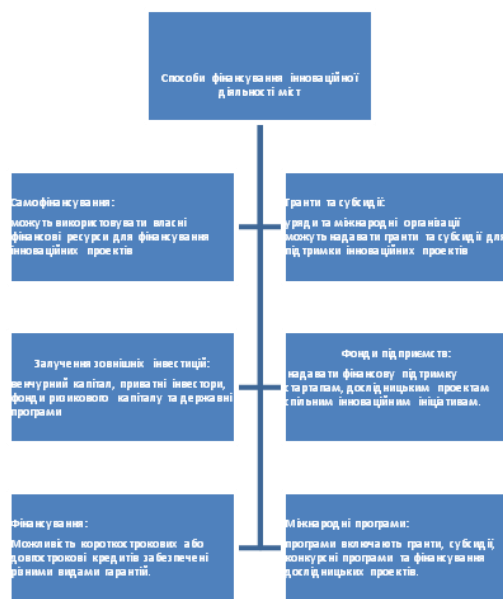

Рис.1.1 Способи фінансування інноваційної діяльності міст

										Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата						

Процес інвестування в інновації регулюється Законом України «Про інвестиційну діяльність» та іншими законодавчими актами. Усі види інноваційної діяльності міст можуть перетинатися або бути тісно пов'язаними і можуть здійснюватися послідовно або одночасно для одного або декількох інноваційних проектів. У структурі інноваційної діяльності міст можна виділити кілька ключових етапів.

Нижче наведено зальну схему, яка зазвичай використовується

Рис.1.2 Структура інноваційної діяльності міст

Інноваційна структура допомагає організаціям систематично розробляти та впроваджувати нові ідеї та інновації для отримання конкурентних переваг, створення нової цінності та розвитку міст бізнесу. Зауважте, що цю систему можна модифікувати та адаптувати до потреб конкретних організацій та ситуацій

1.2. Спеціальні форми організації інноваційної діяльності міст, як складові економічного розвитку міст

Інноваційна діяльність базується на інвестиційних та інноваційних ринках. Інновації створюють ринки інновацій, а інвестиції використовуються для їх реалізації, формуючи ринки капіталу. Інновації стимулюють конкуренцію на

						Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата		

ринку і разом з інноваційною інфраструктурою становлять сферу інноваційної діяльності міст.

Інноваційні ринки включають науково-дослідні установи, вищі навчальні заклади та індивідуальних інноваторів, які виробляють захищені авторським правом науково-технічні результати.

Конкурентні інноваційні ринки включають різні типи інновацій: технологічні, економічні, організаційні та соціальні. Впровадження цих інновацій дає компаніям конкурентні переваги.

Інвестиційні ринки - це місця для вільної торгівлі фінансовими ресурсами такими організаціями, як фінансово-кредитні установи, зони інтенсивного розвитку міст науки і технологій, технопарки, інноваційні центри, інкубатори та консалтингові компанії. Ці ресурси можуть бути використані компаніями для запуску проектів. Ця інфраструктура підтримує діяльність організаційно, юридично та економічно.

Інноваційна інфраструктура включає різні компанії, організації, установи, їх об'єднання та суб'єкти власності, які надають широкий спектр допоміжних послуг. Ці послуги включають консалтинг, маркетингову підтримку, інформаційно-комунікаційні послуги, юридичний супровід, освіту та навчання.

Усі учасники ринку зацікавлені у створенні та використанні інновацій, оскільки інновації є важливим елементом конкурентоспроможності.

Компанії, які не в змозі впроваджувати інновації самостійно, можуть брати участь в інноваційному процесі на етапі дифузії. Залежно від часу залучення до інноваційного процесу та підходу до вибору інновацій, учасників ринку можна поділити на чотири категорії: експортери, патентовласники, приїжджі та «фіалки». Для підтримки інновацій можуть бути запроваджені спеціальні форми організацій.

- Інноваційні конкурси. Це форма стимулювання інновацій шляхом організації змагань за найкращі ідеї, проекти та рішення в певній галузі. Інноваційні конкурси можуть організовуватися державними органами, фондами, бізнес-асоціаціями та іншими організаціями.

Спеціальні форми організації інноваційної діяльності міст - це структуровані системи, програми та організаційні форми, створені для ефективного просування, управління та розвитку міст інноваційних проектів і процесів.

Основними цілями спеціальних форм організації інноваційної діяльності міст є створення сприятливих умов для реалізації інноваційних ідей, забезпечення впровадження інновацій та стимулювання інноваційної культури в організації.

Завдання спеціальних форм організації інноваційної діяльності міст

- Формулювання стратегій інноваційного розвитку міст: визначення цілей, напрямів і планування інноваційної діяльності міст.

- Формування та управління інноваційним портфелем: відбір та оцінка інноваційних проектів, розподіл ресурсів та управління реалізацією

- Створення позитивного середовища Забезпечення культури, яка сприяє розвитку міст креативності, заохочує спілкування та співпрацю між працівниками, а також заохочує інноваційні ідеї та експерименти.

- Управління знаннями: забезпечення збору, зберігання та передачі знань, використання навчальних матеріалів та інформаційних ресурсів.

Спеціальні форми організації інноваційної діяльності міст:

- Розробка та реалізація інноваційних стратегій.

- Ідентифікація та відбір інноваційних проектів.

- Управління інноваційними проектами Планування, координація та управління реалізацією інноваційних проектів.

- Технічна підтримка Надання спеціалізованої технічної підтримки, проведення технічних досліджень та передових розробок для інноваційних проектів.

- Маркетингові дослідження Дослідження ринку, аналіз потреб споживачів, визначення конкурентних переваг, стратегій просування інноваційних продуктів на ринку.

Спеціальні форми організації інноваційної діяльності міст включають різні структурні елементи, які сприяють розробці, впровадженню та комерціалізації інновацій. Основними складовими спеціальних форм організації інноваційної діяльності міст є

- Інноваційні агентства або інноваційні центри, наприклад, німецькі інноваційні агентства, іспанські інноваційні центри

- технологічні парки: наприклад, Силіконова долина в США, Гренландський ІТ-парк в Індії

- Інноваційні лабораторії: наприклад, Alphabet Inc's Lab X (Google), Microsoft Research Labs.

- Венчурні фонди: наприклад, SequoiaCapital (США), SoftbankVisionFund (Японія), Atomico (Швеція), TencentHoldings (Китай). Приклади індустріальних парків у світі

Індустріальний парк Інчхон (Південна Корея): Індустріальний парк Інчхон (Південна Корея): розташований в Інчхоні, цей індустріальний парк є одним з найбільших промислових центрів країни, що спеціалізується на автомобілебудуванні, електроніці та хімічному виробництві. Дубайський технологічний парк (ОАЕ): будинок для ряду технологічних компаній і дослідницьких центрів, що спеціалізуються на інформаційних технологіях, медіа та логістиці.

Тайбейський науково-промисловий парк (Тайвань): розташований у Тайбеї, парк надає інфраструктуру та підтримку компаніям, що працюють у сфері електроніки, інформаційних технологій та біотехнологій.

Приклади субрегіонів по всьому світу.

Стокгольмська інноваційна мережа (Швеція): субрегіон, що охоплює Стокгольм та прилеглі території. Стокгольмська інноваційна мережа (Швеція): субрегіон, що охоплює Стокгольм та околиці, відомий своїми інноваційними

кластерами в галузі ІТ, біотехнологій та культурних і креативних індустрій. Стокгольмська інноваційна мережа сприяє співпраці між компаніями, університетами та науково-дослідними установами, сприяючи створенню нових інноваційних продуктів та послуг.

Копенгагенський столичний регіон (Данія): субрегіон, що включає місто Копенгаген та його околиці. Він відомий своєю високою концентрацією технологічних компаній, науково-дослідних установ та університетів. Копенгагенський регіон приваблює інноваційні стартапи та підприємства в таких галузях, як зелена енергетика, мобільні технології та житлове будівництво.

1.3 Міжнародний досвід повоєнного відновлення економічного розвитку міст на інноваційних засадах

Після третього року повномасштабного вторгнення все частіше звучать різні ідеї, думки та бачення, як відновлювати зруйновану інфраструктуру та економіку України. Економісти та експерти обговорюють і шукають варіант плану Маршалла для України.

Розробити такий план для України допоможе досвід країн, які мали «повстати з попелу» війни і навіть увійти до підручників історії зі своїм економічним дивом.

Всесвітня історія має багато прикладів реконструкції країн після бойових дій. Після закінчення Другої світової війни у світі сталося понад 30 великих війн і понад 250 військових конфліктів, учасниками яких стало не менш ніж 60 країн.

Але навіть за такої, здавалося б, чималої вибірки успішні приклади відновлення країн можна порахувати на пальцях рук. Кожен унікальний і залежить від багатьох факторів – починаючи з банальної наявності природних копалин і закінчуючи збігом обставин у регіоні. Єдиний спільний знаменник успіху – це рівень зовнішньої підтримки та вміння не прогавити свій шанс.

Випадок України також є унікальним. Наш рівень економічного розвитку, наявність сформованих державних інституцій і легітимної влади, налагоджені виробничі процеси, стабільність фінансової системи значно відрізняють

перспективи відновлення України від Афганістану, Іраку та Анголи. Нашій країні ближчі приклади країн Європи, а також деяких східних та азіатських країн після 1945 року.

Щоб розробити план для України, найлогічніше аналізувати план Маршалла і сценарії відновлення 5 країн: Західної Німеччини, Італії, Японії, Південної Кореї та Ізраїлю. Ці приклади зовсім різні між собою за інструментами досягнення мети, але одночасно схожі на вихідний стан країн і результат. Кожна з проаналізованих країн зіткнулася з колосальними руйнуваннями (через це нам немає сенсу говорити, наприклад, про Іспанію), і кожна з них змогла не просто відновитися, а зробити економічний прорив (тому в списку немає тих самих Анголи, Хорватії, Боснії і Герцеговини).

Як мінімум три країни, яким довелося відновлюватись після війни, зараз входять у топ-5 економік світу. Період їхнього відновлення називають «економічним дивом», що свідчить про нові можливості повоєнного часу для економік постраждалих країн.

Відновлення Європи і план Маршалла (1948–1953)

Стан після війни: Європейські країни були значно пошкоджені війною, постраждала інфраструктура та промисловість. Виробництво сільськогосподарської продукції становило 83% рівня 1938 року, промислове виробництво становило 88%, а експорт – лише 59%. Було розірвано економічні зв'язки між країнами Європи.

План Маршалла

Програму відновлення Європи (як офіційно називався план Маршалла) почали реалізовувати в 1948 як відповідь на значні економічні та соціальні виклики в Європі, серед іншого п'ять мільйонів зруйнованих будинків і голод. Одним з інструментів допомоги були фінансові вливання з боку США, які за чотири роки склали понад 17 млрд доларів (на нинішні часи це близько 210 млрд дол.). 20% від суми становили дешеві кредити, а 80% були передані у вигляді безоплатної фінансової допомоги. Важливо враховувати, що план Маршалла був направлений насамперед на відновлення промисловості. До

нього з 1945 по 1947 рік Європа отримала 14 млрд безпосередньо на відновлення інфраструктури. Хоча план відновлення був передбачений для шістнадцяти країн Європи, основними одержувачами допомоги стали Великобританія, Франція, Італія, Західна Німеччина та Нідерланди – на ці чотири країни пішли 2/3 всіх коштів. Гроші не йшли до бюджетів країн безпосередньо, а виділялися на цільове придбання промислової та сільськогосподарської продукції. Наприклад, згідно з планом, у перший рік його дії 60% допомоги було виділено на продовольство.

Діяв механізм так: уряд США постачав країнам-реципієнтам товари та послуги в рамках допомоги згідно з планом. Уряди цих країн своєю чергою продавали товари підприємствам і приватним особам, які оплачували доларову вартість товарів у місцевій валюті. Далі ці гроші використовувалися на потреби країн. Загалом більшість грошей було витрачено на товари зі США: \$3,4 млрд доларів – на імпорт сировини та напівфабрикатів, \$3,2 млрд – на продукти харчування, корми та добрива, \$1,9 млрд – на транспортні засоби та обладнання, \$1,6 млрд – на паливо. Накопичені кошти можна було використати для інвестицій у реконструкцію, як зробили у Франції та Німеччині, або для погашення військових боргів уряду, як це сталося у Великій Британії. Акумулювали та контролювали кошти спеціальні фонди під спільним управлінням органів влади країн-реципієнтів і США. Ці ж фонди вели облік потреб країни та контролювали витрати. Крім безпосередньо економічних, план Маршалла мав і політичні цілі. По-перше, однією з головних умов була повна відсутність комуністів в управлінні країни. Італія, наприклад, змогла отримати допомогу лише після програшу комуністів на виборах у країні. Друга політична мета – це інтеграція економік країн Європи та налагодження співпраці між ними.

Результат:

Загалом можна сказати, що план спрацював. За підсумками його реалізації економіки країн-реципієнтів зросли на 30% порівняно з довоєнним часом.

Найуспішніше пройшло відновлення Західної Німеччини (хоча на неї пішло

лише 9% від усього фонду) та Італії. Щоб зрозуміти, що цьому сприяло, ці два приклади слід розглядати окремо.

Економічне диво Західної Німеччини (1948–1960)

Стан після війни: Переможена Німеччина після війни була вщент зруйнована. Виробництво скоротилося у 7 разів порівняно з довоєнним рівнем. Зруйновано 25% житла, 20% промислових об'єктів, 40% транспортної інфраструктури. Тільки кожна п'ята дитина могла лягти у своє ліжко, при цьому кожен третій німець міг лягти у власну труну. Кожен другий мешканець Німеччини виявився безробітним. Фінансова система зазнала колапсу через величезну інфляцію та держборг.

Німецьке економічне диво

Початком розквіту країни можна вважати 20 червня 1948 року, коли батько дива Людвіг Ерхард скасував державний контроль за цінами на товари і скасував 90% регуляторних обмежень бізнесу. Ідеологія німецького економічного дива загалом була ліберальною: скасування держмонополій і водночас стимулювання конкуренції та інвестицій, запуск механізмів приватизації. Другим найважливішим етапом стало проведення фінансової реформи. Рейхсмарку, що діяла на той момент, замість якої населення використовувало валюту, цигарки або каву через гіперінфляцію, замінили на німецьку марку за курсом 100:6,5. Через війну обсяг грошової маси країни скоротився більш ніж 93%.

Примітною особливістю відновлення було те, що підприємства отримували кошти на виплату тільки першої заробітної плати - далі вони повинні були працювати за рахунок власної виручки.

В основі економічного зростання лежало відновлення та переорієнтація військових підприємств на легку, харчову, текстильну промисловість, виробництво побутової техніки та автомобілів.

Істотну роль відіграла і допомога США. По-перше, Штати дозволили Західній Німеччині відновити заборонене на той час виробництво, зокрема алюмінію та верстатів.

Італійський бум (1953–1973)

Стан після війни: Італія опинилася серед найбільш постраждалих і зруйнованих європейських країн. ВВП був лише на рівні бідних країн, а військово орієнтована промисловість у занепаді.

Монополістичне відновлення

Історія повоєнного відновлення Італії унікальна державно-монополістичним капіталізмом (ДМК), який в Італії, зокрема, проявився також в існуванні гігантських державних об'єднань. Італія отримала \$1,5 млрд допомоги в рамках плану Маршалла. В основному у вигляді товарів та обладнання. Характерною особливістю було те, що більшість цієї допомоги розподілили між компаніями-монополістами. Наприклад, із виділених на закупівлю імпортного обладнання \$154 млн половину отримали лише 6 компаній: "Фіат", "Едісон", "Монтекатині", "Фальк", "Смі", "Саде".

Той самий принцип працював і у видачі кредитів: монополії отримали в кредит 85 млрд італійських лір, а малий та середній бізнес – у 8 разів менше. Той самий «Фіат» отримав 35% кредитів у рамках плану Маршалла.

Дрібним і середнім компаніям був недоступний і внутрішній фінансовий ринок. З 600 млрд лір, зібраних з 1948 по 1952 р. шляхом випуску акцій та облігацій, більшу частину знову ж таки отримали великі концерни.

У результаті італійські монополісти почали швидко розвиватися та захоплювати зовнішні ринки, що призвело до зростання промислового виробництва. Крім підтримки монополій, важливим кроком стала аграрна реформа 1950-1955 років. Її суть полягала в тому, що держава викупувала земельні наділи площею понад 100 га, а потім продавала громадянам на виплат.

Усього було продано 1,5 млн га землі, що допомогло збільшити ефективність аграрного виробництва та створити попит на виробництво аграрної техніки. Значну роль у відновленні економіки Італії відіграла і Корейська війна (1950-1953), оскільки США закуповували матеріали для виробництва військової техніки саме в Італії.

Результат: Італія повністю відновилася після війни вже до початку 50-х, а в період з 1953 по 1962 обсяг промислового виробництва зріс втричі. Правда, істотна монополізація економіки призвела до того, що рівень зарплат не особливо виріс. Проблеми, які викликала надмірна монополізація економіки, виявилися вже наприкінці 60-х років разом з корупцією та диспропорціями в розвитку окремих регіонів Італії.

Економічна експансія Японії (1948–1962)

Стан після війни: Японія не просто програла війну – вона була знищена. Рівень промислового виробництва становив 20% показників 1939 року. 70% усіх промислових потужностей лежали в руїнах. Країна втратила всі захоплені території, від яких залежало постачання сировини, палива та продовольства.

Відновлення величі

Одразу важлива вступна: основа економічного дива Японії – це, власне, сама особливість культури та способу життя. Тому повторити досвід Японії в повному обсязі неможливо. У Японії вийшов мікс ліберальної, планової та самобутньої економіки.

По-перше, Японія з 1945 по 1952 перебувала під повним контролем США, що дозволило зробити непопулярні, але важливі ліберальні зміни, без яких, власне, Японія не змогла б відновитися.

По-друге, після програшу в Китаї Японія стала для США головною геополітичною зброєю в регіоні, тому Штати максимально допомагали країні, в тому числі за рахунок втрати своїх позицій. Єдиною сферою, розвиток якої обмежував заокеанський патрон, була військова промисловість.

На створення сильного успішного партнера в Азії США виділили понад \$3 млрд – більшість країн Європи отримали значно менше фінансової допомоги. Тож економічне диво Японії можна умовно поділити на два етапи: демілітаризація та лібералізація при США до 1951 року та японська модель після відходу американців. Демілітаризація та лібералізація (1945–1952) Насамперед у 1945 році вийшов закон про ліквідацію дзайбацу – промислових картелів. Вони зосередили в руках акції найбільших компаній ВПК, які були основою

японської економіки до війни. У такий спосіб США умовно встановили антимонопольний контроль. 1949 року в Японії було проведено податкову реформу. Знижено корпоративні податки, але збільшено оподаткування населення (до цього його практично не було). Водночас проведено аграрну реформу та відкрито продаж землі. Держава конфіскувала сільськогосподарські землі в довоєнних землевласників і за дуже пільговими цінами продала їх фермерам, які раніше працювали на цій землі. Сільськогосподарські землі становлять лише 15% території країни, тому наголос зробили на ефективності та продуктивності землі. З'явилися заможні аграрії, які почали вкладатися в банківську систему та нові технології. До того ж прибрали обмеження на переїзд до міст.

У 1950 році було проведено бюджетну реформу, яка полягала в зупинці виплат компенсації військовим заводам і безоплатних субсидій збитковим підприємствам. Японці вирішили не відновлювати зруйновану промисловість, а будувати її з нуля.

Тут виявилася особливість японців: вони порівняно мало витрачали, а зекономлені гроші вкладали в банки чи купували акції промислових підприємств.

У 1949-му США обмежують імпорт іноземних авто в країну як протекціоністський крок.

Корейська війна (1950-1953) теж допомогла: Штати почали робити великі замовлення в Японії, що підштовхнуло промисловість.

Японська модель (1952–1962)

Після відходу США японці почали знову вільно керувати країною і привнесли в управлінські процеси та рішення всі особливості японської культури.

Це призвело до побудови планової економіки по-японськи. Однією з ключових особливостей є визначення пріоритетних галузей. Якщо в середині 1950-х це були класичні металургія, енергетика та суднобудування, то вже у 1960-х їх замінили нові пріоритети – електроніка та автомобілебудування.

Національні особливості в тому, що хоча державне планування мало індикативний і рекомендаційний характер, його дотримувалася вся країна.

Компанії з пріоритетних галузей отримували максимальну держпідтримку: субсидії, пільгові кредити, високі мита на імпорт готової конкурентної продукції, обмеження іноземних інвестицій і відверті демпінгові інструменти.

Тут знову зіграли роль особливості країни: у складанні планів беруть активну участь представники фінансових груп і корпорацій, але при цьому зловживання були мінімальними.

Величезне значення мала і культура довічної прихильності працівника до підприємства, і навіть божевільна працездатність і самопожертва японців заради процвітання корпорації.

Ключовим елементом успішного відновлення економіки країни стала ставка на високотехнологічне виробництво. Розуміючи обмеженість своїх природних ресурсів, японці почали інвестувати в «мізки» та активно скуповували патенти по всьому світу. Лише з 1950 по 1960 рік японські компанії придбали понад 30 тисяч патентів на близько \$1 млрд. У результаті виробляли технологічну продукцію, фокусуючись лише на товарах, які можна експортувати на великі ринки збуту. На науково-технічні розробки витрачалось понад 3% ВВП.

Такий підхід дозволив Японії швидко захопити світовий ринок споживчої електроніки.

Результат: У 1956 році, усього за десять років, показник ВВП на душу населення перевищив довоєнний рівень. У період відновлення середній річний приріст ВВП душу населення становив 7,1%. Ще через дванадцять років, у 1969 році Японія вийшла на друге місце у світі за обсягом ВВП і промислового виробництва, а економіка стала хрестоматійним прикладом успішного відновлення після війни.

Південнокорейське диво (1945–1980)

Стан після війни: У результаті війни Корея була не просто зруйнована, а розділена на дві частини. ВВП на душу населення 1961 року становив лише \$80

доларів – за цим показником країна поступалася навіть багатьом країнам Африки. У містах не було електрики – основна промисловість залишилася у Північній Кореї.

Диво на річці Ханган

В історії Південної Кореї головним фактором зростання стала допомога США. З 1945 по 1976 рік Корея отримала понад \$12,6 млрд економічної допомоги. Більше отримав лише Ізраїль.

Проте за ефективністю використання зовнішньої фіндопомоги до 1960-х років Південна Корея була прикладом того, як не треба робити. Основну інфраструктуру в основному відновили, але в іншому гроші США активно розкрадала та використала на політичні цілі політична еліта країни.

Протягом 1945-1960 років були проведені єдині фундаментальні реформи – земельна та масова освіта. В економіці влада намагалася проводити політику імпортозаміщення, яка виявилася провальною – країна не мала достатніх обсягів природних ресурсів і внутрішнього ринку. У результаті промисловий розвиток був незначним, але породив великі промислові клани. Економіка ж поклядалася на імпортні товари, куплені на фіндопомогу США, гроші, витрачені американськими солдатами в країні, і чорний ринок товарів, призначених для тих самих американських військ.

Якоїсь миті американська допомога становила майже 80% усіх державних доходів і забезпечувала значну частину всього ВВП Південної Кореї. Уряд використав її ще й для накопичення долара, який потім продавав за офіційним курсом ліцензії привілейованим бізнесменам.

Водночас країна мало експортувала. У 1956 року експорт становив \$25 млн, тоді як імпорт – \$389 млн. Дефіцит торгового балансу теж покривався з допомогою фінансових вливань США. Унаслідок такої економічної політики до 1957 р. більшу частину бюджету Південної Кореї наповнював продаж товарів, які країна отримувала в рамках допомоги США, а уряд допустив значну емісію. Звичайно, до очікуваного економічного зростання це не призвело. У результаті США переглянули свій підхід, скоротили фіндопомогу і змусили Південну

Корею змінити політику. З приходом 1961 року диктатури військового уряду генерала Пак Чон Хі Південна Корея змінила економічну політику на експортоорієнтовану. Хоча паралельно і було знижено імпортне мито, але бізнес, який виконував встановлені експортні квоти, отримував доступ до субсидованих кредитів та інших фінансових бонусів.

Диктатура дозволяла використовувати абсолютно неринкові методи: п'ятирічки, націоналізацію банків та ставити держзавдання для всіх великих бізнес-конгломератів (чеболів).

Водночас були зроблені й ліберальні кроки, такі як податкові канікули та спрощення процесу інвестування в країну.

Важливу роль економічного підйому Південної Кореї зіграла і В'єтнамська війна, оскільки США стали великим замовником. Доходи країни від військових контрактів 1967 року становили \$185 млн, що становить близько 4% річного ВВП країни. Допоміг і розвиток Японії. Дешева південнокорейська робоча сила та японський капітал із технологіями стали формулою економічного успіху. Через війну, товари легкої промисловості, спільно вироблені в Південній Кореї, становили понад 70% експорту країни, а Японія стала великим іноземним інвестором у Південній Кореї.

У 1970-х економіка Південної Кореї повністю перестала бути сировинною і перейшла на технологічні продукти, почала розвивати важку та хімічну промисловість, але до повоєнного відновлення це вже не мало стосунку.

Результат: З 1960 по 1980 року Південна Корея мала стабільне зростання економіки в середньому 8%, її ВВП в рази перевищував ВВП Північної Кореї. У 1963-1969 роках середній щорічний приріст ВВП загалом досягав 35%. Це зростання заклало фундамент для того, що Південна Корея стала однією з провідних світових економік вже до 2000 року.

Становлення Ізраїлю (1948–1962)

Стан після війни: Територія країни була зруйнована «війною за незалежність». Економіка перевантажена величезним (800 тисяч) напливом емігрантів з арабських країн. Витрати армію становили 40% від усіх витрат

країни. Сільське господарство забезпечувало лише близько 50% потреб у харчових продуктах, а доходи від експорту покривали не більш ніж 30% витрат на імпорт.

Диво в пустелі

У процесі становлення незалежності за умов війни з країнами Арабської ліги Ізраїль шукав додаткові ресурси. Ними стали кредити та гранти США, а також випуск держоблігацій (Позика незалежності), які розміщувалися в інших країнах. До речі, Ізраїль став єдиною країною, якій США для повоєнного відновлення дозволили розмістити свої облігації.

Ресурсом стали також репарації від Західної Німеччини (\$112 млрд у сучасному еквіваленті), які становили до 55% додаткових доходів бюджету у 1952–1965 роках.

У той самий час із 1952 року Ізраїль почав впроваджувати Нову економічну політику. Вона полягала в значній лібералізації економіки, зокрема, скасуванні розподільчої системи та держрегулювання цін. Також Ізраїль відмовився від емісії грошей на покриття витрат.

Водночас країна запускала великі інфраструктурні проекти, як будівництво Національного ізраїльського водопроводу, енергетичних заводів і портів. Значні інвестиції держави йшли в аграрний сектор та легку промисловість.

Головна схожість України та Ізраїлю полягає в тому, що обидві країни мають дуже недружніх сусідів. Саме тому висока частка витрат на військову сферу неминуха. Ще дві війни – Шестиденна війна (1967) та Війна судного дня (1973) – дали важливий імпульс розвитку військово-промислового комплексу Ізраїлю. Саме сфера ВПК стала головним роботодавцем, країна – лідером воєнної промисловості, а експорт озброєння став важливим джерелом бюджету.

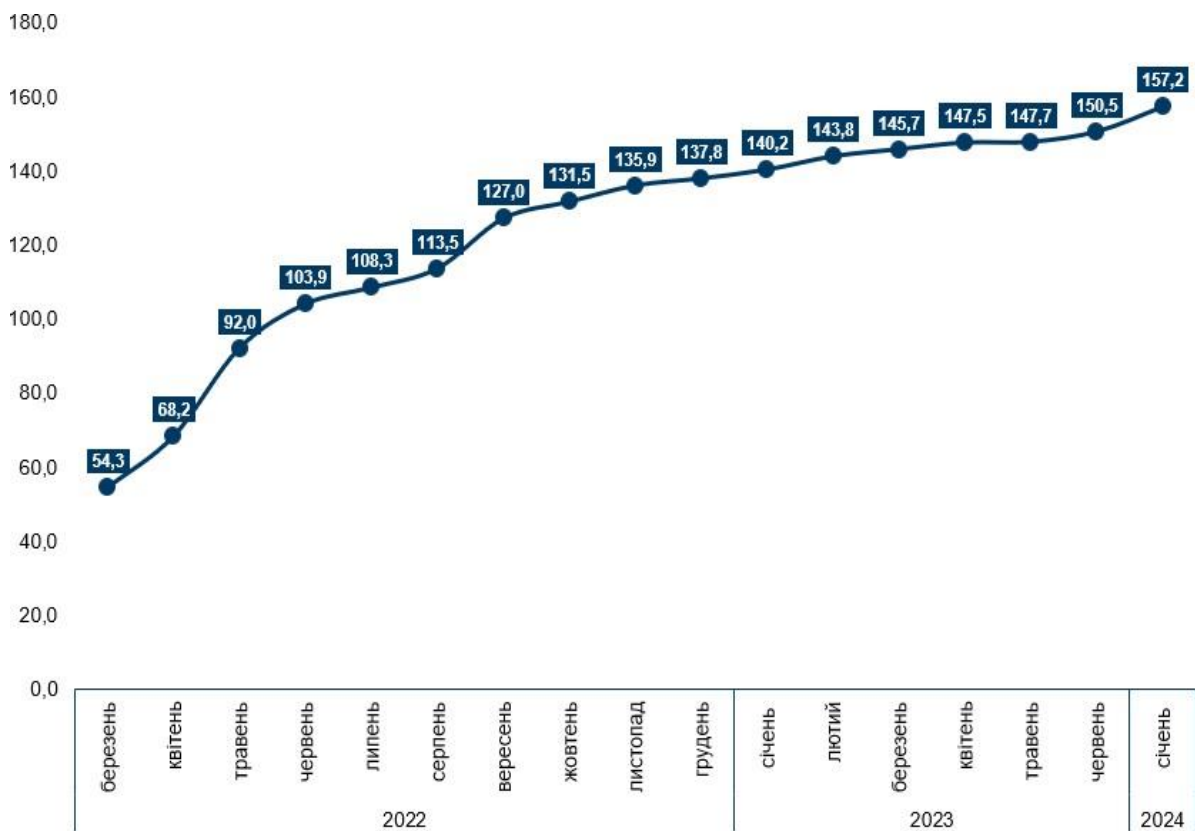
Результат: з 1954 по 1964 рік ВВП Ізраїлю демонстрував зростання на рівні 10% (трохи менше від темпів зростання економіки Японії), споживання на душу населення зросло на 221%, країна практично досягла нульового безробіття. А головне – за цей період Ізраїль залучив інвестиції та зміг закласти основи своєї промисловості.

РОЗДІЛ II. ПРЯМІ ФІНАНСОВІ ВТРАТИ ЕКОНОМІКИ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

2.1. Збитки економіки через руйнування активів

З початку повномасштабного російського військового вторгнення загальна сума прямих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі, транспортним засобам та товарним запасам перевищила \$157 млрд (за вартістю заміщення).

Динаміка сукупної оцінки прямих втрат економіки України, \$млрд

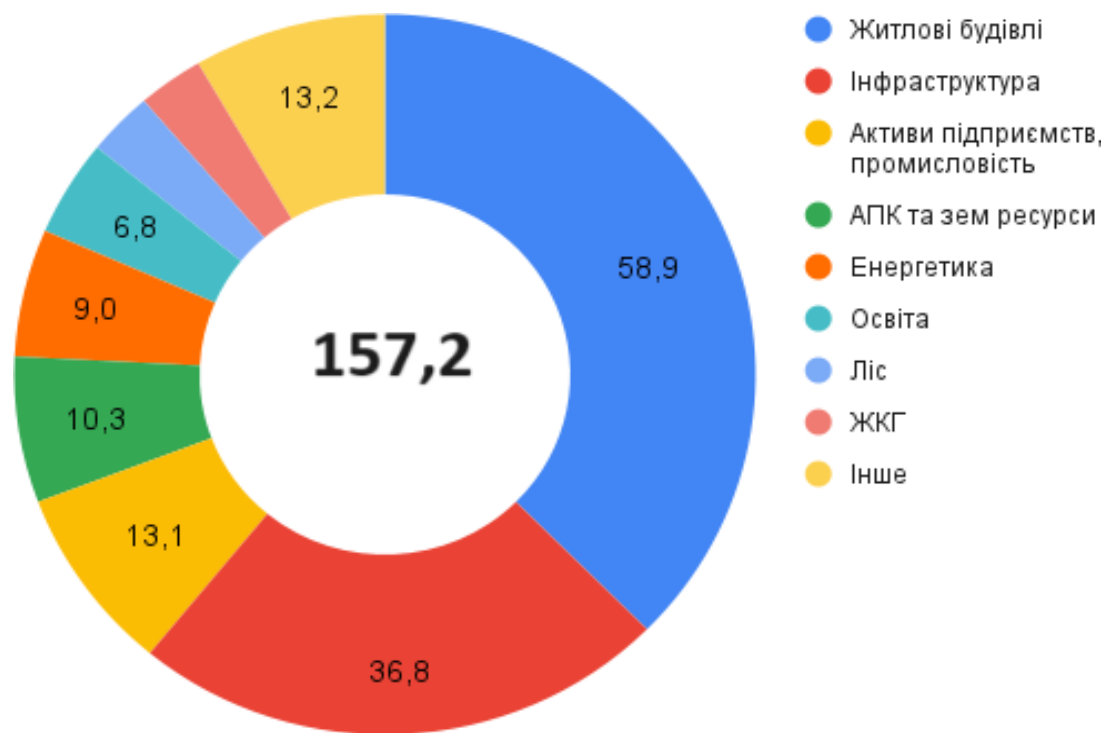

Джерело: Київська школа економіки Рис.2.1

Найбільша частка у загальному обсязі прямих збитків завдана житловим будівлям, а саме 37,5% або \$58,9 млрд та інфраструктурі - 23,4% або \$36,8 млрд. Втрати активів підприємств та промисловості становлять мінімум \$13,1 млрд і продовжують зростати. Ще \$10,3 млрд складають прямі втрати аграрного сектору та земельних ресурсів внаслідок війни. В свою чергу, також стрімко зростають втрати енергетичного сектору, які зараз вже становлять \$9,0 млрд. Сукупні прямі збитки від руйнувань та пошкоджень об'єктів громадського

сектору (соціальні об'єкти та установи, заклади освіти, науки та охорони здоров'я, культурні споруди, спортивні об'єкти, адміністративні будівлі тощо) складають близько \$13,7 млрд

Прямі збитки від руйнувань та пошкоджень за секторами, \$млрд

Джерело: Київська школа економіки Рис.2.2

Загальна оцінка прямих збитків інфраструктури станом на початок 2024 року

Тип майна	Оцінка прямих втрат, \$млрд	Частка, %
Житлові будівлі	58,9	37,5%
Інфраструктура	36,8	23,4%
Активи підприємств, промисловість	13,1	8,3%
АПК та земельні ресурси	10,3	6,5%
Енергетика	9,0	5,7%
Освіта	6,8	4,3%
Лісовий фонд	4,5	2,9%
ЖКГ	4,5	2,9%

Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата	Лист
------	------	----------	---------	------	------

Транспортні засоби	3,1	2,0%
Охорона здоров'я	3,1	2,0%
Культура, туризм, спорт	3,1	2,0%
Торгівля	2,6	1,6%
Адміністративні будівлі	0,5	0,3%
Цифрова інфраструктура	0,5	0,3%
Соціальна сфера	0,2	0,1%
Фінансовий сектор	0,04	0,01%
Разом	157,2	100%

Рис.2.3

Підри́в Каховської ГЕС у червні 2023 року спричинив щонайменше \$2 млрд прямих збитків. Основні сектори, на оцінку прямих збитків по яким вплинув цей теракт: житловий фонд (прямі збитки — \$1,03 млрд), енергетика (\$586 млн), транспортна інфраструктура (\$311 млн), промисловість (\$105 млн), сільське господарство (\$25 млн). Сума збитків внаслідок підризу ГЕС включена у збитки кожного сектору. У перші тижні війни, наприкінці лютого — на початку березня, бойові дії велися на території 10 областей. Станом на кінець 2023 року бойові дії тривають в Харківській, Луганській, Донецькій, Херсонській та Запорізькій областях. Найбільш постраждалими є області України, в яких безпосередньо велись бойові дії: Донецька, Харківська, Луганська, Миколаївська, Запорізька, Київська та Чернігівська області. Серед міст, які постраждали під час війни найбільше: Мар'їнка, Маріуполь, Ірпінь, Харків, Чернігів, Сєвєродонецьк, Лисичанськ, Вугледар, Суми, Рубіжне, Ізюм, Миколаїв, Бахмут, Волноваха.

Фінальна оцінка обсягу пошкоджень та руйнувань можлива лише після завершення бойових дій на території України

10 найбільш постраждалих регіонів України, \$млрд

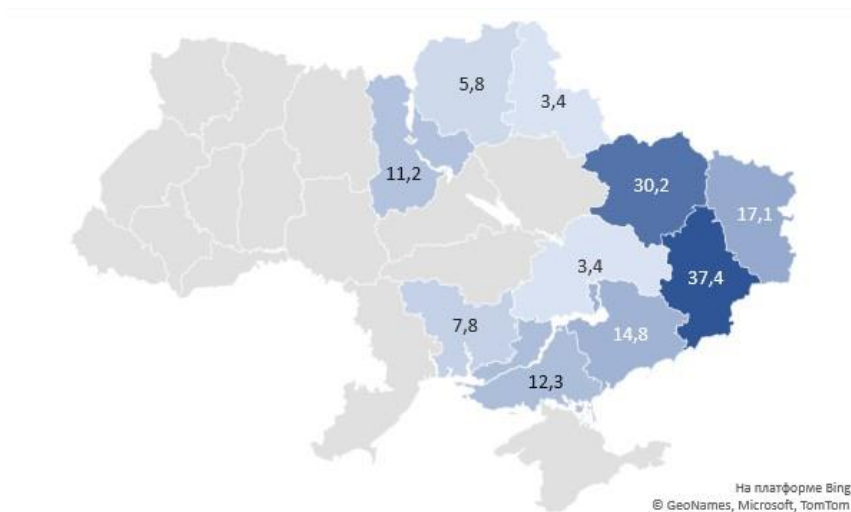

Рис.2.4.

Загальна оцінка прямих збитків за регіонами станом на початок 2024

Регіони	Оцінка прямих збитків, \$млн
Донецька	37374
Харківська	30224
Луганська	17127
Запорізька	14773
Херсонська	12277
Київська	11188
Миколаївська	7853
Чернігівська	5773
Сумська	3398
Дніпропетровська	3369
м.Київ	2135
Одеська	1471
Хмельницька	1195
Житомирська	1004
Полтавська	672
Вінницька	480
Івано-Франківська	384
Львівська	219

Рівненська	215
Кіровоградська	149
Черкаська	128
Тернопільська	119
Чернівецька	73
Волинська	15
Закарпатська	11

Рис.2.5.

2.2 Прямі збитки фізичної інфраструктури Соціальний сектор

Житловий фонд та адміністративні будівлі Активні обстріли міст ракетами та артилерією є складовою тактики бойових дій, що веде Росія, це призводять до значних руйнувань житлового фонду в містах і селищах, особливо тих, які знаходяться біля лінії фронту. За даними на початок 2024 року, внаслідок бойових дій Російської Федерації, понад 50% житлового фонду у значній кількості міст та містечок було пошкоджено чи зруйновано. Це вимагає не тільки відновлення окремих будівель, але й комплексного відновлення міст, розробки нової містобудівної документації та інших заходів. Найбільших руйнувань зазнав житловий фонд таких міст як Маріуполь, Харків, Чернігів, Северодонецьк, Рубіжне, Бахмут, Мар'їнка, Лисичанськ, Попасна, Ізюм та Волноваха. До прикладу, за попередніми оцінками, у Северодонецьку пошкоджено 90% житлового фонду, такі міста як Бахмут і Мар'їнка майже не мають непошкоджених будівель. При цьому, кількість пошкоджених житлових будівель (як багатоповерхових, так і індивідуальних будинків) збільшується через продовження активних бойових дій на територіях Харківської, Луганської, Донецької, Запорізької, Херсонської областей та тимчасової окупації частини території України, а також на всій іншій території країни через регулярні ракетні атаки. За попередніми даними обласних військових адміністрацій, станом на кінець 2023 року, загальна кількість зруйнованих або пошкоджених об'єктів житлового фонду становить близько 250 тис. будівель, з них 222,6 тис. — приватних (індивідуальних) будинків; 27 тис. — багатоквартирних будинків;

0,53 тис. — гуртожитків. В результаті2 підриву Каховської ГЕС під ризик затоплення потрапили ще майже 36 тисяч житлових будинків, більшість з яких знаходяться і Херсонській області (різного ступеня затоплення — повністю затоплені, частково затоплені та можливо затоплені). Близько 1000 будинків під ризиком — це багатоповерхові будинки, а решта — приватні

Регіональний розподіл кількості зруйнованих або пошкоджених об’єктів житлового фонду, ти од

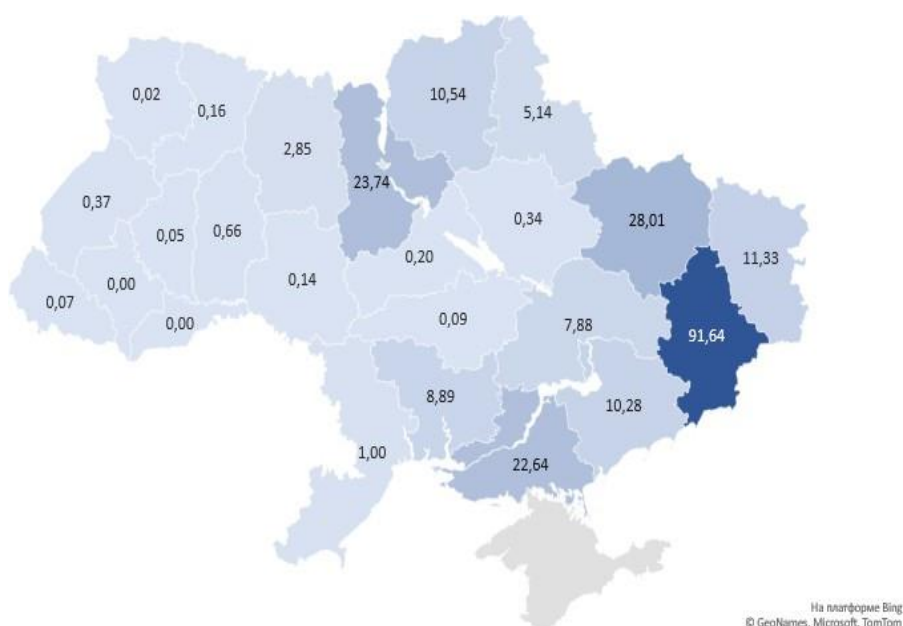

Рис.2.6.

Загальна площа пошкоджених або зруйнованих об’єктів обстрілами становить 88,9 млн кв м3 , що становить 8,6% від загальної площі житлового фонду України (або 6,5%, якщо враховувати рівень пошкоджень). За попередніми оцінками, часткового пошкодження (ступінь руйнування менше рівне 10%) зазнали 16,9 тис. житлових будівель (їх загальна площа — 15,6 млн кв. м); середніх пошкоджень (ступінь руйнування — більше 10% менше рівне 40%) зазнали 84,5 тис. житлових будівель (їх загальна площа — 48,12 млн кв. м; повністю зруйновано (ступінь руйнування — понад 40%) зазнали 65,8 тис. житлових будівель (їх загальна площа — 25,24 млн кв. м).4 За результатами детальних пооб’єктних технічних оглядів будинків це співвідношення може змінюватись. Площа будинків, що опинилась в зоні затоплення, склала ще 4,8

										Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата						

млн кв метрів. Житло близько 1,4 млн домогосподарств (близько 3,4 млн осіб) є пошкодженим або зруйнованим. За попередніми оцінками, вартісний вираз прямих збитків для житлового фонду становить \$55,86 млрд.5 Це більше третини від загальних прямих збитків України станом на 31.12.2023 року.

Лише для повернення житла до попереднього стану, потрібно буде здійснювати витрати на наступні напрями:

- поточний ремонт житлових будівель;
- капітальний ремонт чи реконструкція житлових будівель;
- нове будівництво;
- відновлення прибудинкової території біля житлових будівель (парканів, лавок, озеленення, дитячих та спортивних майданчиків тощо);
- закупівлю предметів довготривалого користування (меблів, побутова техніка).

Крім того, за попередніми даними, внаслідок бойових дій було зруйновано або пошкоджено 630 адміністративних будівель, з них: 580 — будівлі органів державного та місцевого управління; 50 — центри надання адміністративних послуг. За попередніми оцінками вартісний вираз прямих збитків для адміністративних будівель становить \$0,54 млрд.

Охорона здоров'я

Прямі задокументовані збитки від руйнувань об'єктів охорони здоров'я складають \$3,12 млрд. Загалом від початку війни пошкоджено або зруйновано щонайменше 1284 заклади охорони здоров'я.

Розрахунок збитків включає оцінку пошкоджень об'єктів охорони здоров'я, до яких відносяться лікарні, поліклініки, стоматології, консультативно-діагностичні центри, амбулаторії, центри крові, медичні кабінети, лабораторії, медичні склади, бюро судмедекспертиз тощо. Дані про руйнування відповідних закладів охорони здоров'я отримані від Міністерства охорони здоров'я, Мінінфраструктури та з відкритих джерел. Для розрахунку втрат використовується інформація стосовно балансової вартості кожного з типів об'єктів, а також дані з відкритих джерел щодо ступені пошкодження об'єктів.

Пошкодження об'єктів сфери охорони здоров'я складають близько 2% від загальної вартості втрат України. За типами об'єктів охорони здоров'я найбільше внаслідок війни зруйновано чи пошкоджено лікарень (426), та амбулаторій (358), при цьому лікарняні заклади складають 76% вартості всіх пошкоджень галузі. Більше половини прямих збитків галузі охорони здоров'я зосереджені в трьох областях — Миколаївській, Донецькій та Чернігівській.

Освітні заклади та об'єкти наукової інфраструктури

Загалом внаслідок бойових дій було пошкоджено 3,8 тис. освітніх закладів, крім того, у багатьох регіонах навчальний процес у школах та інших закладах був зупинений тривалий час.

Для відновлення навчального процесу в школах урядом виділялись кошти на облаштування укриттів.

Прямі збитки від руйнувань закладів освіти становлять \$6,8 млрд. Загалом внаслідок бойових дій зруйновано вже щонайменше 380 та пошкоджено 3 429 об'єктів освітньої інфраструктури. До закладів належать заклади дошкільної освіти (дитячі садочки), середньої (школи), позашкільної, передвищої (коледжі і технікуми), вищої (інститути, університети, академії), спеціальної, спеціалізованої, професійно-технічної освіти, а також заклади освіти дорослих, у тому числі післядипломної освіти. Основні втрати у сфері освіти стосуються закладів середньої, дошкільної та профтехосвіти. Попри те, що активній бойові дії здійснювалися у 11 областях, заклади освіти були пошкоджені у 21 регіоні.

Найбільші збитки від руйнувань та пошкоджень закладів освіти — у Донецькій, Харківській, Херсонській, Миколаївській, Дніпропетровській та Запорізькій областях. Відсутні втрати від зазначених пошкоджень та руйнувань закладів освіти у Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській та Чернівецькій областях.

Серед пошкоджених та/або зруйнованих об'єктів сфери освіти найбільша кількість належить до шкіл (1888) та дитячих садочків (1285).

Соціальний захист

В результаті масштабних бойових дій у різних областях України постраждали 160 об'єктів соціального захисту населення, зокрема зруйновані або пошкоджені соціальні центри, геріатричні установи, санаторії, дитячі табори та дитячі будинки, інтернати, заклади по роботі з бездомними.

За майже два роки повномасштабної війни прямі збитки інфраструктури соціальних послуг, що надаються державою, складають \$0,2 млрд (за вартістю заміщення).

Під час аналізу збитків до прямих втрат у методології віднесено руйнування і пошкодження об'єктів соціальної інфраструктури, що знаходяться у підпорядкуванні Міністерства соціальної політики України. Оцінка здійснена на основі даних про руйнування та пошкодження соціальних об'єктів, що надається Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України.

Найбільша частка у загальній кількості і вартості пошкоджень належить соціальним центрам -48 закладів, санаторіям — 46 закладів та інтернатам — 31 заклад.

Серед соціальних об'єктів задокументовано найменшу кількість зруйнованих чи пошкоджених закладів і відповідно збитків у порівнянні з іншими інфраструктурними об'єктами в країні. Пошкоджені об'єкти соціального захисту знаходяться у м. Києві та в таких областях: Київська, Донецька, Дніпропетровська, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Сумська, Одеська, Харківська, Херсонська, Чернігівська. Зруйновані об'єкти соціальної сфери знаходяться в Луганській, Донецькій, Дніпропетровській, Запорізькій, Київській, Миколаївській, Сумській, Харківській, Херсонській, Чернігівській областях та в м. Києві.

Культура, спорт та туризм

З початку широкомасштабного вторгнення сфера культури зазнала найбільших історичних втрат за всю історію незалежної України. Для кожної країни культура є основою самовизначення кожного громадянина, руйнування об'єктів культурної сфери, таких як музеї, історичні будівлі,

Лист

пам'ятники та мистецькі витвори видатних людей є дуже болючим ударом для українців, оскільки з руйнуванням кожного об'єкту культури втрачається і частина історії України та українського народу.

Через велику інтенсивність бойових дій на сході та півдні України, а також регулярні ракетні обстріли по всій її території, більшість культурних та спортивних установ припинили свою роботу, або значно її скоротили. Як наслідок, 12,5 млн жителів принаймні 6 областей країни (Донецька, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Харківська, Херсонська області) втратили доступ до послуг, ще 13 млн людей з 7 областей обмежені в їх отриманні.

За даними реєстрів національної культурної спадщини в Україні налічується біля 15,5 тис. об'єктів культурної спадщини, з них біля 1,2 тис. — об'єкти загальнодержавного значення та 14,3 тис. — місцевого.

Серед найбільш болючих втрат цієї війни на культурному фронті є Свято-Успенська Святогірська лавра, яка внесена до реєстру пам'яток UNESCO, музей Григорія Сковороди, автора всесвітньо відомих філософських та художніх творів та навіть колекцію скіфського золота, яке було знайдено археологами у 50-х роках минулого століття. Окрім цього значних руйнувань зазнали інші важливі культурні та релігійні об'єкти, серед яких Миколаївський міський палац культури «Корабельний», Маріупольський драматичний театр, Харківський національний академічний театр опери та балету ім. М. В. Лисенка, Музей старожитностей у Чернігові, Харківський будинок "Слово" та багато інших.

З початку військової агресії Росії, відповідно до задокументованих втрат, в Україні зазнали ушкоджень 348 релігійних об'єктів, 771 будинок культури/палаці культури, 83 музеї, 157 готелів/ресторанів та 8 спортивних стадіонів, які переважно знаходяться в 14 областях країни: Дніпровська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Київська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська та м. Київ.

Станом на початок 2024 року прямі збитки, завдані інфраструктурі сфер культури, релігії та туризму, складають \$2,4 млрд.

Продуктивний сектор

Промисловість, будівництво та послуги

Загальні прямі збитки підприємств оцінюються у \$13,1 млрд. Загалом від початку війни пошкоджено або зруйновано активи щонайменше 426 великих та середніх приватних підприємств, а також державних підприємств, плюс десятки тисяч малих приватних. Ймовірно, справжня цифра є більшою, оскільки не про всі підприємства є інформація, особливо якщо йдеться про тимчасово окуповані території.

Підприємства можна умовно поділити на дві групи. Перша — знищені випадково або “за компанію” під час обстрілів військових частин та населених пунктів. Друга — знищені навмисно, в рамках прицільних стратегічних ракетних ударів. Крім об’єктів транспортної та енергетичної інфраструктури, які описані у відповідних відділах, це насамперед виробництва військового та подвійного призначення. На відміну від першої групи, яка сконцентрована у прифронтових областях, друга рівномірно розподілена по всій території України.

До прямих збитків відносяться:

- Втрата основних засобів (береться первісна оцінка, оскільки за балансовою вартістю придбати актив у більшості випадків неможливо);
- Втрата незавершених капітальних інвестицій;
- Втрата запасів готових товарів та проміжних матеріалів (ми припускаємо, що у більшості випадків запаси були розташовані поруч з основними виробничими потужностями).

В залежності від доступності даних, втрати розраховуються одним з наступних способів:

- Для приватних підприємств, за якими власник повідомив про свою власну оцінку втрат, після верифікації, використовується така оцінка.

- Для великих та середніх приватних підприємств, щодо яких відомо про наявність та рівень пошкоджень, береться фінансова звітність на останню наявну дату.

Розрізняють руйнування (100%) та пошкодження (40%).

- Для підприємств державного та комунального сектору беруться оцінки, надані міністерствами та відомствами, до управління яких відносяться відповідні підприємства (якщо такі оцінки наявні, інакше використовується фінансова звітність, як у випадку з приватними підприємствами).

- Для малих приватних підприємств береться непрямий розрахунок на основі рівня пошкоджень житлової нерухомості в областях в якості проміжного показника.

- Для фізичних осіб-підприємців спочатку проводилась оцінка вартості активів (через коефіцієнти до виручки на основі фінансової звітності юридичних осіб), потім втрати розраховувалось аналогічно до малих приватних підприємств.

Головні висновки щодо втрат підприємств такі:

1. Активи підприємств — третя за величиною стаття прямих збитків інфраструктури. На неї припадає 8,4% від загальної суми втрат.

2. В розрізі галузей найбільше постраждала металургія. Зокрема, зруйновано три підприємства, які є найбільшими в переліку пошкоджених/зруйнованих — ПрАТ «Металургійний комбінат Азовсталь, ПрАТ ММК ім. Ілліча та ПАТ Авдіївський коксохімічний завод.

3. В розрізі регіонів найбільше постраждала Донецька область, на неї припадає майже половина загальної суми прямих збитків підприємств. Також чималі втрати в Харківській, Луганській та Київській областях.

Роздрібна торгівля

Інформацію щодо прямих збитків підприємств роздрібної торгівлі отримано в результаті аналізу даних двох хвиль дослідження, яке проводила Українська Рада Торгових Центрів (перша хвиля – спільно з Асоціацією рітейлерів України).

Дослідження проводилось шляхом стандартизованого онлайн-опитування топ-менеджерів роздрібних компаній. В опитуванні прийняли участь представники 271 компанії, серед яких були як мережеві, так і окремі підприємства. При цьому низку респондентів було опитано двічі протягом кожної з хвиль дослідження.

За результатами дослідження, отримали суттєві пошкодження щонайменше 2,9 тис. торговельних точок.

До об'єктів роздрібної торгівлі відносяться наступні:

- Магазины;
- Аптеки;
- Кіоски;
- Автозаправні станції.

Проте збитки ритейлерів не зводяться лише до збитків власне торговельних точок. Так, питання щодо прямих збитків включало такі статті:

●Збитки будівлі/приміщенню торговельних точок, що знаходяться у власності компанії, інженерним мережам та оздобленню/ремонту;

● Збитки обладнанню;

●Збитки товарним залишкам в торговельних точках (за закупівельною ціною);

● Збитки складським, виробничим, офісним будівлям/приміщенням, що знаходяться у власності компанії, та обладнанню в них;

●Збитки товарним залишкам в складських приміщеннях (за закупівельною ціною);

● Інші збитки.

Таким чином, загальна сума прямих втрат галузі з початку повномасштабної війни в Україні становить \$2,57 млрд.

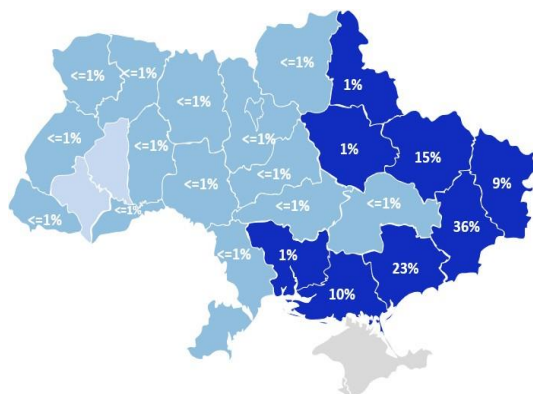
ПК, земельні ресурси та лісовий фонд

Станом на початок 2024 року сума прямих збитків завданих агропромислового комплексу України складає \$10,3 млрд.

Залізнична інфраструктура

З початком війни українська залізниця відчутно продемонструвала свою роль як об'єкт критичної інфраструктури, взявши на себе головний удар по безкоштовній евакуації мільйонів українських громадян (а також великої кількості бізнесів), що опинились в зоні бойових дій; а також по доставці критично важливих матеріалів та обладнання у ці регіони. У відповідь, українська залізниця стала активною мішенню для російських обстрілів та атак. За попередніми оцінками, загальний обсяг пошкодженого залізничного полотна становить до 507 км; кількість пошкоджених залізничних вокзалів і станцій — 126, з яких пошкоджено або знищено на підконтрольній території більше 53 і решта на неконтрольованих територіях. Також, більше ніж 700 км залізничних колій знаходяться на тимчасово окупованій (після 24.02) території. Загальна кількість пошкоджених, знищених і втрачених будівель, які належать Укрзалізниці, оцінюється в 5,5 тисяч і близько 4 тисяч споруд. При цьому, є підстави вважати, що все рухоме майно Укрзалізниці, яке не було вивезено з таких територій вчасно, можна вважати повністю втраченим (зруйнованим або викраденим військами країни-агресора). Таким чином, загальні прямі збитки в цьому секторі оцінюються в \$4,3 млрд.

Розподіл прямих грошових збитків залізничної інфраструктури по

областях

Рис.2.8 Джерело: Київська школа економіки

інфраструктура морських портів, так і об'єкти внутрішньо-водного транспорту, які зазнали руйнувань внаслідок війни. У загальні збитки увійшли також збитки завдані портовій інфраструктурі від аварії на Каховській ГЕС.

Загалом від початку війни зруйновано або пошкоджено майно в щонайменше чотирьох портах.

Наприклад, було зруйновано зерновий термінал в миколаївському порту “Ніка-Тера”, також зазнали ушкоджень термінали “Нібулону”.

Помірні руйнування портів пов'язані з двома факторами. По-перше, порт придатною досить складний та розподілений в просторі об'єкт, який складається з багатьох великих частин. Тож повністю зруйнувати такий об'єкт кількома точними ракетними ударами неможливо. По-друге, агресор захоплював або використовував свої та дружні вантажні кораблі з метою вивезти запаси зерна, чорних металів тощо, для цього йому потрібні були працюючі порти. Наприклад, група “Метінвест” повідомляла про плани окупантів вивезти з заводів Маріуполя 200 тис. тонн продукції вартістю \$170 млн. В свою чергу, щодо зерна повідомлялось про крадіжку 400-500 тис. тонн (вартість, яких становить сотні мільйонів доларів) з чотирьох окупованих південних областей, що становить більше третини місцевих запасів.

Статус українських портів

ПОРТИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

TOP
LEAD

Українські порти майже не працюють через окупацію, блокаду, міну небезпеку та небезпеку піратства з боку росії.

Рис.2.9

Поштові оператори

Загальні прямі збитки поштових операторів оцінюються у \$13 млн. Сума розрахована на основі даних від Укрпошти та Нової пошти, на яких припадає лєвова частка ринку. Загалом від початку війни зруйновано або пошкоджено майно кількох сотень поштових відділень, десятків терміналів/депо та транспортних засобів, а також великої кількості посилок, за які оператори несуть матеріальну відповідальність.

Цифрова інфраструктура

Загальні прямі втрати телеком-операторів оцінюються у \$510 млн.

До сфери електронних комунікацій віднесено:

- Інтернет мережі фіксованих операторів;
- Радіомережі мобільних операторів;
- Магістральні мережі;
- Технічні та пов'язані засоби електронних комунікацій.

Щонайменше 726 операторів електронних комунікацій фіксованого доступу до мереж Інтернет зазнали збитків в результаті військових дій. Після деокупації населених пунктів руйнування мереж сягає 100%. По країні якість передавання даних по мережах фіксованого інтернету доступу знизилась в середньому на 13% (оцінка станом на 01.05.2022, не оновлювалась).

У 12,2% населених пунктів відсутній доступ до мобільного зв'язку, у 3,1% — частково доступний. Не працюють 3534 базових станції мобільних операторів, що становить майже 11% від загальної кількості. За звітний період загальна кількість непрацюючих базових станцій зросла на 700. По країні якість передавання даних по мережах мобільного Інтернет доступу знизилась в середньому на 26% (оцінка станом на 01.05.2022, не оновлювалась).

2.3 Вплив війни на стан енергетики та житлово-комунального господарства

Станом на початок 2024 року прямі збитки завдані українській енергетиці складають \$9 млрд.

При оцінці пошкоджень у сфері енергетики використовувались як прямі, так і непрямі методи розрахунку вартості втрачених та пошкоджених об'єктів.

Вартість пошкоджених об'єктів взята на основі первісної балансової вартості основних засобів, вартості поточних ремонтів, вартості відновлення (ринкова вартість заміщення зруйнованого).

Основна інформація щодо втрат в енергетиці надана Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України, Міністерством енергетики України. Для оцінки збитків на окремих великих об'єктах використовується індивідуальний підхід відповідно до інформації з відкритих джерел, від власників та керівників підприємств, центральних органів виконавчої влади. Збір даних щодо збитків об'єктів електрогенерації здійснювався агреговано, а також за відкритими джерелами у зв'язку із високим ризиком розповсюдження інформації щодо деталізованих пошкоджень об'єктів критичної інфраструктури в умовах війни.

Поточна оцінка ускладнена відсутністю детальної інформації про пошкодження на об'єктах, що наразі перебувають під окупацією, або доступ до яких фізично неможливий через постійні обстріли або значні ризики мінувань.

В енергетиці, сектор виробництва та передачі електроенергії страждає найбільше від російської агресії. Протягом жовтня 2022 року — лютого 2023 року РФ здійснювала цілеспрямовані та масштабні атаки на об'єкти, що забезпечують виробництво, передачу та розподіл електроенергії. Після цього продовжувалися регулярні та прицільні обстріли енергетичної інфраструктури у прифронтових регіонах. Оцінка загальної суми збитків для цих об'єктів складає понад \$7,4 млрд. Відповідно до публічних заяв прем'єр-міністра України та Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури від початку повномасштабного вторгнення було уражено всі підконтрольні Україні теплові електростанції (ТЕС), гідроелектростанції (ГЕС), а також 18 теплоелектроцентралей (ТЕЦ).

Значна сума збитків припадає на великі об'єкти генерації електроенергії. Внаслідок одного із масованих обстрілів під час опалювально-зимового періоду 2022-2023 років, за словами прем'єр-міністра України, було пошкоджено 9 блоків теплових електростанцій, а щонайменше один із них було повністю зруйновано внаслідок прямого влучання ракети. Загалом, ми оцінюємо поточні прямі збитки теплової електрогенерації на рівні \$2,6 млрд. для ТЕС та \$320 млн. для ТЕЦ. Прямі збитки від пошкоджень

Лист

Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата
------	------	----------	---------	------

гідроелектростанцій та гідроакумулювальних електростанцій (ГАЕС) наразі оцінені в \$1,1 млрд. Водночас, вартість відновлення втрачених 22 потужностей таких електростанцій може суттєво перевищувати оцінку збитків через значний фізичний знос та технологічну застарілість пошкодженого та знищеного обладнання.

На початку червня 2023 року росіяни підірвали та повністю зруйнували Каховську ГЕС. Прямі збитки від її руйнування наразі оцінено в \$586 млн. Потреби на побудову нової ГЕС аналогічної потужності складуть близько \$1 млрд.

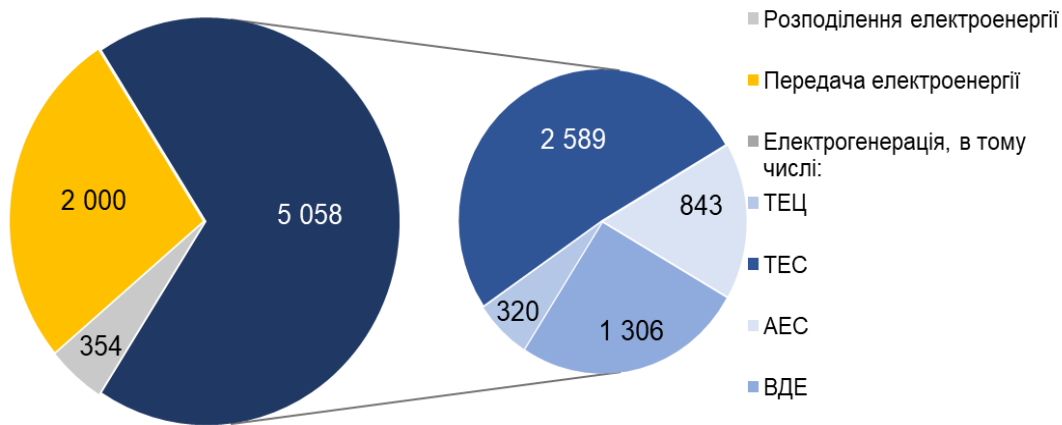
Також, на окупованих Російською Федерацією після 24 лютого 2022 року територіях розташовані Вуглегірська, Запорізька та Луганська ТЕС, а Курахівська та Слов'янська ТЕС близькі до лінії фронту, через що регулярно зазнають обстрілів з боку агресора.

Значних збитків зазнають й виробники електроенергії з відновлюваних джерел (ВДЕ). За даними EnergyCharterSecretariat, 13% потужностей сонячної генерації знаходяться на окупованих територіях, а 8% були пошкоджені або знищені; близько 80% вітрогенерації окуповано і частина пошкоджена через обстріли; 2% біоенергетичних потужностей знаходяться під окупацією, а також відомо про принаймні 4 біогазові заводи, що зазнали руйнувань.

Команда КШЕ оцінює прямі збитки виробників електроенергії з ВДЕ (за винятком великих ГЕС та ГАЕС) на рівні \$220 млн. Цей бізнес також зазнає значних непрямих фінансових втрат. Окуповані потужності не виробляють електроенергії вже більше року, не приносячи доходів. Такі втрати примножуються неможливістю введення в експлуатацію нових незавершених об'єктів, в які були вкладені ресурси, зокрема кредитні. За оцінками профільних асоціацій, до кінця 2022 року мали б добудувати та ввести в експлуатацію лише вітроелектростанцій із сукупною встановленою потужністю близько 800 МВт.

Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата	

Прямі інфраструктурні збитки об'єктам електроенергетики, млідол. США

Джерело: Київська школа економіки на основі даних Міністерства енергетики України, енергетичних компаній, відкритих даних Рис.2.10

Продовження активних бойових дій на значній частині території України, а також прицільні масовані обстріли з боку РФ так само призвели до пошкодження і знищення об'єктів передачі та розподілу електроенергії. Сума завданих прямих збитків внаслідок повномасштабного вторгнення Оператора системи передачі електроенергії, за попередніми оцінками, сягає понад \$2 млрд., а компаніям-операторам системи розподілу — понад \$350 млн. У перші місяці повномасштабного вторгнення РФ прицільно знищувала об'єкти переробки та зберігання нафти та нафтопродуктів. Від 24 лютого 2022 року було пошкоджено чи повністю зруйновано щонайменше 32 нафтобаз різного розміру та рівня модернізації, а також паливо, що зберігалось на них. За поточною оцінкою, прямі збитки, завдані сектору зберігання палива, складають майже \$266 млн. Окрім того, агресор неодноразово обстрілював потужності єдиних великих нафтопереробних заводів, що були активними, — Шебелинського (Харківська область) та Кременчуцького (Полтавська область). Відповідні втрати враховані в розділі “Промисловість, будівництво та послуги”

Житлово-комунальне господарство

Інфраструктура житлово-комунального господарства, що складає важливу частину систем життєзабезпечення населених пунктів, стала однією з цілей ракетних та артилерійських ударів РФ. Постійні обстріли та бойові дії унеможлилювали або суттєво ускладнювали проведення ремонтних робіт, що спричинило тривале відключення систем тепло- та водопостачання. У деяких містах мешканці не отримують житлово-комунальні послуги та не мають

належного доступу до питної води і досі. До прикладу, через пошкодження водопроводу більшість районів м. Миколаїв довгий час залишалися без централізованого водопостачання. Відновити водогін змогли лише після звільнення Херсона в листопаді 2022 р., а до цього моменту у місті була наявна лише технічна вода, питну доставляли з інших міст в пляшках. Окрім того, значного рівня руйнувань зазнала житлово-комунальна сфера міст, що знаходяться під щільним артилерійськими обстрілами. Сфера теплопостачання та водопостачання зазнавала постійних перебоїв у містах через вимушені відключення електроенергії та спад напруги на обладнанні, що призвело до необхідності встановлення генераторів та прискорило зношення активів. За попередніми оцінками, станом на початок 2024 року, вартісний вимір прямих збитків щодо об'єктів теплопостачання (без врахування ТЕЦ), водопостачання та водовідведення, а також об'єктів поводження з побутовими відходами становить \$4,5 млрд. За попередніми оцінками, за період повномасштабного вторгнення, на територіях, де ведуться бойові дії було повністю зруйновано 10 теплоелектроцентралей та ще 15 пошкоджено. До прикладу, зруйнована Кременчуцька ТЕЦ (Полтавська область) покривала близько 70% потреб міста, тобто близько 180 тис. жителів громади, які могли залишитися без тепла та гарячої води на весь опалювальний сезон, якби не своєчасні ремонтні роботи. Вартісний вимір прямих збитків, що виникли внаслідок руйнації або пошкодження ТЕЦ, врахований у розділі “Енергетика”. Окрім того, за попередніми даними обласних військових адміністрацій, внаслідок бойових дій, було частково пошкоджено або повністю зруйновано 863 котельні, з них найбільше у Харківській, Київській, Чернігівській, Донецькій та Миколаївській областях. Частково пошкоджено або повністю зруйновано 183 центральних теплових пунктів, повністю зруйновано понад 355 пог. км теплових мереж. Відповідно до попередньої оцінки, було зруйновано більше 1947 пог. км водопровідних мереж, частково пошкоджено або повністю зруйновано 25 водопровідних очисних споруд. Також руйнувань/пошкоджень зазнали 182 водопровідні насосні станції. Найбільше — у Харківській, Луганській та Донецькій областях. Окрім того, зруйнованими або пошкодженими є 159 свердловин, найбільше з яких знаходяться у Харківській області. Лабораторії, які здійснювали аналіз стану водопостачання в регіоні, теж були зруйновано або

пошкоджено. Так, попередні підрахунки свідчать, що руйнувань/пошкоджень зазнало близько 3 таких об'єктів. За попередніми оцінками, було пошкоджено понад 582 пог. км каналізаційних мереж, частково пошкоджено або повністю зруйновано 183 каналізаційних насосних станцій, більшість з яких знаходяться у Харківській області. Зруйнованими або пошкодженими також вважаються 51 каналізаційна очисна споруда. За попередніми оцінками, внаслідок вторгнення РФ в Україну руйнувань/пошкоджень зазнали 33 полігони для захоронення побутових відходів. Також повністю зруйновано або пошкоджено 5 сміттесортувальних ліній. Знищено й транспорт, який забезпечує вивезення відходів — 222 сміттєвози. Крім того, знищено понад 23 тис. контейнерів для збирання побутових відходів.

Повномасштабна війна дуже сильно вплинула на фінансовий сектор, насамперед на головну його складову — банки. Вони зазнали впливу як напряду, так і через проблеми з бізнесом своїх клієнтів (особливо позичальників). Прямі збитки фінансового сектору в тому числі від пошкодження нерухомого майна склала \$44 млн. Спочатку банки вимушено скоротили діяльність відділень на територіях, де існувала загроза безпеці персоналу. На початку березня в зоні ведення бойових дій або поблизу неї працювало лише 21% відділень системно важливих банків, а загалом в Україні — 60%. Але завдяки деокупації північних областей, станом на середину червня 2022 року працювало вже 85% відділень. Після деокупації окремих територій на Сході та Півдні банки почали відновлювати роботу відділень і тут. В будь-якому разі, через падіння попиту на послуги банки були змушені оптимізувати мережі своїх відділень. За даними Нацбанку, які він опублікував в Звіті про фінансову стабільність⁹ за червень 2023 року, загалом з початку вторгнення банки закрили близько 1,5 тис. відділень, або 20% від загальної кількості (в регіонах де ведуться активні бойові дії, ця частка сягає двох третин). Восени та взимку банки потерпали від перебоїв з постачанням електроенергії, але з часом установи налагодили автономну роботу 45% відділень. Майно банків попало під обстріли. За результатами опитувань банків, проведених НБУ, станом на грудень 2023 року залишкова вартість майна банків, що була втрачена, знищена або щодо якої було втрачено контроль, склала \$21 млн (порівняно з попередніми даними, оцінка ще раз знижена). Приблизно половина

припадає на нерухомість, ще половина — на інше майно (банкомати, меблі, комп'ютери тощо). Точної інформації про знищення або втрату решти майна фінустанови не мають. Остаточо оцінити збитки можна буде лише після завершення війни або принаймні після звільнення територій. За останній рік про нові руйнування не повідомлялось. На окупованих територіях росіяни грабували банки. До початку травня обсяг втрачених банкнот через пограбування або захоплення відділень становив 470 млн грн. Ще близько 60 млн грн банкнот національної валюти банки знищили та вивезли для подальшого обміну в НБУ

Війна в Україні несе в собі далекосяжні наслідки для світової економіки й геополітичної ситуації – від зростання цін на біржові товари й порушення торгівлі та ланцюгів постачання до зменшення впевненості бізнесу. Її вплив значний і складний.

Політикам в усьому світі доводиться розв'язувати проблему стримування інфляції й підтримки економічного одужання за часів кризи.

Стає дедалі необхіднішою мережа світової безпеки та регіональних заходів для захисту економік від потрясінь. Війна в Україні підкреслює важливість міжнародної співпраці та колективної сили у розв'язанні проблем, які чекають попереду. Після закінчення війни постає питання відбудови міст на півдні країни та на сході, які були зруйновані агресією російської федерації. Основне питання - яким чином це слід робити? Чи маємо використовувати загальновідомі принципи територіального розвитку і просторового планування міст відповідно до наших ДБН, чи краще застосовувати передові методи розвитку міст. Якщо розраховуємо на значне фінансування для відновлення міст, як його найкраще використати? Вважаю, що необхідно уникати будівництва великих споруд, висотних будівель та потужних автодоріг, оскільки вони можуть породжувати багато проблем, які буде важко вирішити в майбутньому[2-5].

Під час відновлення міст слід враховувати принципи сталого розвитку, що дозволяє задовольняти потреби сучасного суспільства, не піддаваючи загрози можливість майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Важливо

працювати над зниженням викидів та в підвищенні енергоефективності, враховуючи 17 положень сталого розвитку, які Україна підписала до 2030 року.

Сучасні міста поділені на центр і околиці. Більшість проблем вирішується в центрі, де розташовані головні інфраструктурні об'єкти. Проте, це веде до перевантаження транспортних мереж, заторів та інших проблем. Три рівні управління, зокрема управління потоками, мобільністю та просторо вим плануванням, мають на меті вирішити ці проблеми ,вдосконалюючи перехрестя та розширюючи транспортні мережі[3-5].

Згідно з принципами сталої мобільності, важливо акцентувати увагу на пішоходах та велосипедистах, а також зменшенні викидів. Використання електротранспорту може бути кращою альтернативою бензину та дизелю. Для успішного розвитку міста важливо враховувати нові підходи до планування вулиць, спрямовані на мультимобільний доступ, безпеку та здоров'я громадян.

Формулювання завдань відновлення міст після війни є критичним етапом, який визначає успішність і сталість майбутнього розвитку. Основні завдання можна сформулювати в контексті сучасних тенденцій у містобудуванні та сталому розвитку:

Стратегії розвитку, відповідні сучасним викликам: Розробка стратегій, які враховують новітні підходи до міського планування, сталого розвитку та забезпечують високий рівень життя для мешканців.

Сталеміське планування: Впровадження принципів сталого міського планування, включаючи зонування територій, створення мікрорайонів "міст 15 хв" та забезпечення ефективного використання простору.

Ефективне управління транспортними потоками: Вдосконалення існуючої інфраструктури, розширення вулиць, розробка велосипедних доріжок та пішохідних зон для зменшення заторів та покращення мобільності.

Використання інноваційних технологій: Впровадження сучасних технологій в будівництві, енергоефективні рішення та сучасні стандарти для забезпечення сталого та сучасного житла.

Забезпечення рівноправ'я: Створення міст, де робочі та проживаючі зони переплітаються, щоб зменшити потребу у великих переміщеннях та забезпечити рівний доступ до основних сервісів.

Екологічна стійкість: Розробка та впровадження екологічно стійких технологій та методів будівництва для зниження негативного впливу на природу та забезпечення екологічно чистого міського середовища[6-9].

Адаптація до змін клімату: Розробка інфраструктури, яка враховує можливі зміни клімату та забезпечує містам стійкість до негода інших екологічних викликів.

Широке залучення громадськості: Забезпечення участі місцевого населення у вирішенні питань відновлення розвитку міст, щоб врахувати різноманітні потреби та погляди громади.

Ефективне використання фінансових ресурсів: Розробка стратегій фінансування, які дозволяють ефективно використовувати надходження для максимального покращення міської інфраструктури та якості життя.

Створення інтегрованих міських просторів: Розвиток міст, де проживання, робота, освіта, розваги та інші сфери життя є інтегрованими, сприяючи створенню гармонійного та збалансованого міського середовища [10-12].

Концепція "місто 15 хв" визначає, що основні потреби жителів повинні задовольнятися на відстані 15 хв пішки або за допомогою громадського транспорту. Це не обов'язково означає обмеження простору, але передбачає забезпечення доступу до улюблених місць за межами цього району. Приклади успішної реалізації цієї концепції можна побачити в м. Парижі та інших містах Західної Європи.

У світі відбувається зміна підходів до проектування вулиць, намагаючись забезпечити сталу мобільність та враховувати різноманітні аспекти розвитку міста. Важливо враховувати пріоритети сталої мобільності, зосереджуючись на пішохідних та велосипедних шляхах та використанні електротранспорту для зменшення викидів.

На прикладі м. Барселони можна визначити новий підхід до забудови міст, де околиці міста важко відрізнити від центру. Це свідчить про можливість створення змішаної забудови, де існує рівновага між роботою, торгівлею,

розвагами та послугами, що сприяє рівномірному розподілу функцій у межах міста [9-12].

Концепція "місто 15 хв" представляє інноваційний підхід до планування міст, спрямований на створення умов для повноцінного життя в межах невеликої території, яку можна пройти пішки або на велосипеді за 15 хвилин. Цей підхід заснований на ідеї інтегрованого міського середовища, яке об'єднує робочі, освітні, торгові, розважальні та житлові зони, забезпечуючи максимальну доступність до всіх необхідних сервісів та можливостей для мешканців.

У межах концепції "місто 15хв", основні ідеї та підходи включають:

Густота забудови: Створення густого міського середовища, де різноманітні сфери життя і роботи розташовані на невеликій території, що сприяє зменшенню необхідності у великих переміщеннях.

Транспортна доступність: Розробка ефективної та екологічної транспортної інфраструктури, яка дозволяє мешканцям швидко та легко переміщатися всередині міста.

Мікрорайони: Створення мікрорайонів, які містять усі необхідні сервіси, робочі місця та розважальні заклади, зменшуючи потребу в дальніх поїздках.

Пішохідні та велосипедні зони: Виділення безпечних зон для пішоходів та велосипедистів, що сприяє активному способу життя та зменшенню автомобільного трафіку.

Інтегроване планування: Розробка інтегрованих планів міста, які поєднують функції робочих та житлових зон для створення збалансованого та гармонійного міського середовища.

Активна участь громади: Залучення мешканців до процесу прийняття рішень стосовно планування та розвитку міста, з метою врахування різноманітних потреб і поглядів громади.

Сталість та стале використання ресурсів: Забезпечення сталого використання природних ресурсів та створення екологічно чистого міського середовища[13,14].

Концепція "місто 15 хв" визначає новий рівень організації міського простору, спрямований на зручність, доступність та якість життя для всіх мешканців.

Загалом, для досягнення сталого розвитку міста важливо враховувати ефективне управління потоками, мобільністю та просторовим плануванням, враховуючи сучасні тенденції та практики у розвитку міського середовища.

У сучасних умовах відновлення міст після припинення війни є великим викликом, але важливо враховувати прогресивні та сталі підходи до цього процесу. Основна ідея повинна полягати в створенні не лише функціональної, а й сталої та придатної для життя міської інфраструктури.

Зокрема, принципи сталого розвитку, такі як зниження викидів та підвищення енергоефективності, повинні стати основою для будівництва та планування міст, поселень, житлових районів, тощо. Важливо також враховувати концепцію "міста 15хв", де головний акцент робиться на доступності основних сервісів та можливостей для мешканці в на відстані 15хв пішки чи громадським транспортом. Вирішення вище зазначених питань потребує всебічного дослідження, оскільки кількість пошкоджених будівель на момент подання даної роботи щоденно зростає в умовах продовження бойових дій. Ситуація мінлива, а актуальних статистичних даних про реальні масштаби руйнувань у багатьох містах України немає. На даному етапі доцільно розробити механізми найефективнішої відповіді на нові виклики та дорожні карти після воєнної відбудови міст.

Розробка організаційно-технологічних і технічних рішень ліквідації наслідків руйнування будівель наслідок воєнних дій є малодослідженою галуззю [16]. Традиційно в Україні організаційно-технологічне проектування, тобто розробка проекту організації будівництва та проекту виконання будівельних робіт, вимагає вивчення матеріалів інженерних досліджень, стану навколишнього середовища, можливостей будівельної організації, його технічна база, підготовчі роботи на будівельному майданчику тощо, які в свою чергу вимагають часу та будівельних робіт, вимагають вивчення матеріалів інженерних досліджень, стану навколишнього середовища, можливостей будівельної організації, її технічної бази, підготовчі роботи на будівельному майданчику тощо, які в свою чергу потребують часу та попередньої підготовки. Але у випадках, коли існує загроза життю людей, необхідно проводити аварійно-рятувальні роботи відразу після катастрофи. Тому затребуваним є

спосіб мінімізації часу та ризику прийняття неефективних рішень в умовах недостатньої інформації про пошкоджений об'єкт.

Серед будівель, які постраждали внаслідок військових дій, значну частку займають великопанельні будинки серій масового будівництва, оскільки забудова такого типу є основою густонаселених мікрорайонів, часто межуючи з промисловими зонами, які потерпають від бомбардувань. Тому удосконалення організаційних, технологічних і технічних рішень ліквідації аварійного руйнування великопанельних будівель є одним із напрямів, що потребує невідкладного вирішення.

Згідно з даними, наведеними в мережі, понад 88% існуючих житлових багатоквартирних будинків в Україні збудовано до 1991 року [7–10]. Близько 40% з них складають великопанельні будинки серій масового будівництва в промислово розвинутих регіонах України та великих містах, таких як Київ, Харків, Дніпро, Запоріжжя та ін. Значне поширення в Україні великопанельного будівництва стало однією з причин вибору для дослідження саме цього типу будівель.

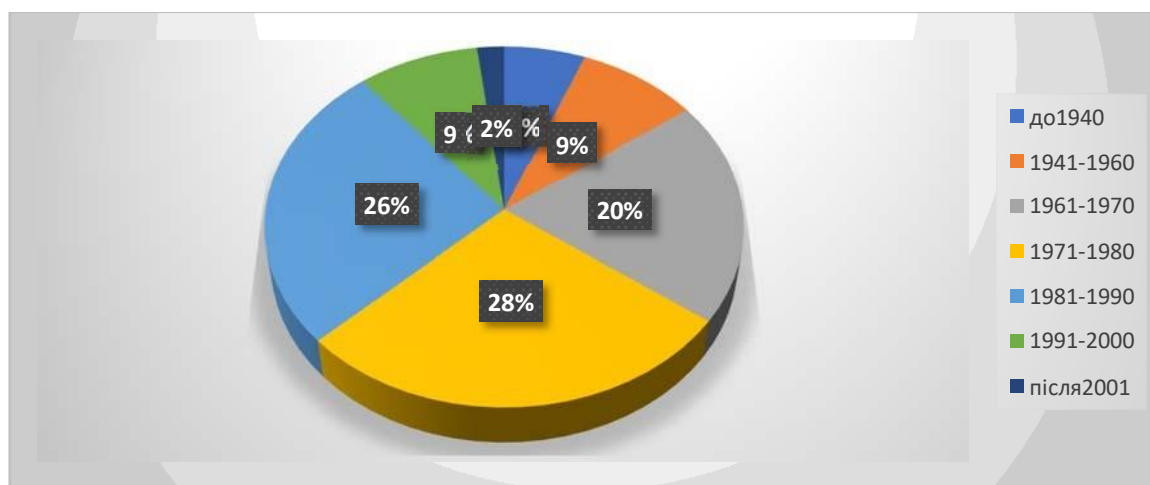

Рисунок 2.11 – Розподіл житлового фонду (багатоквартирних будинків) України з роками будівництва

Наприклад, у м. Маріуполь Донецької області станом на 29 квітня 2022 року пошкоджено або зруйновано 40 % житлового фонду [1,2], значну частину з яких становлять великопанельні будинки житлових масивів. Значні пошкодження та руйнування будівель внаслідок бойових дій також є

							Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата			

поширеними в інших містах, які зазнали бомбардувань. Станом на червень 2022 року у Києві пошкоджено 636 об'єктів забудови.

Революційний підхід до проектування вулиць та міської забудови, який включає мультимодальний доступ та зосередження на сталій мобільності, також варто враховувати при формуванні нового обличчя міста. Це може сприяти створенню життєздатного та зручного для проживання міського середовища.

Наведений приклад м. Барселони свідчить проте, що міста можуть стати успішними, забезпечуючи змішану забудову та рівномірний розподіл функцій у межах свого простору.

Підсумовуючи важливо пам'ятати, що відновлення міст після конфлікту - це більше, ніж просто відновлення будівель та інфраструктури. Це можливість створити новий, сталий, та придатний для життя міський простір, який враховує потреби сучасного суспільства та забезпечує комфортне життя для мешканців.

Висновки

Відновлення міст після припинення війни – це завдання комплексне, що вимагає інтегрованого підходу та урахування сучасних тенденцій у розвитку міського середовища. При формуванні стратегії відбудови необхідно враховувати не лише архітектурні та інженерні аспекти, але й важливі соціально-економічні та екологічні вимоги.

Створення сталого міського середовища є ключовим завданням у відновленні міст. Принципи сталого розвитку, такі як збереження енергії, зменшення викидів та підвищення енергоефективності, повинні стати основою для проектування нової інфраструктури та житлових об'єктів. Важливо розвивати та впроваджувати інноваційні технології, спрямовані на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище.

Концепція "міста 15 хв" відкриває новий підхід до організації міського простору, покладаючи акцент на зручність та доступність для мешканців основних сервісів та розваг. Це може сприяти виникненню більш компактного та збалансованого міського середовища, де мешканці можуть задовольняти свої потреби на невеликій відстані.

Проектування вулиць та інфраструктури міста має враховувати сучасні підходи, зокрема мультимодальний доступ та підтримку сталої мобільності. Це дозволяє створювати простір, який безпечний, зручний та сприяє розвитку пішохідних та велосипедних маршрутів.

Наведені приклади успішних практик міст Барселоні та Парижі свідчать про те, що міста можуть досягти ефективного розвитку, створюючи збалансоване міське середовище. При цьому важливо враховувати унікальні характеристики кожного міста та адаптувати стратегії відновлення до конкретних умов.

Враховуючи все, що було вказано вище, відновлення міст після припинення війни - це не лише відновлення інфраструктури, але й можливість створення міського середовища, яке буде сприяти сталому розвитку, комфортному проживанню та зростанню соціального забезпечення мешканців.

Роль технопарків як драйверів інноваційної діяльності міст

Технологічні парки - це інструменти в науково-виробничому секторі, метою яких є створення та забезпечення сприятливого середовища для розвитку міст інноваційних та технологічних підприємств, що сприяють подальшому зростанню в економічному секторі [45].

За підтримки технопарків інноваційний сектор науки може отримати інвестиції та додаткові ресурси для поглиблених і практичних досліджень і розробок. Технопарки можна виділити як окремий сектор незалежної економічної зони, де створюються інноваційні продукти і народжуються професіонали.

Економісти поділяють технопарки на дві категорії: інноваційно-технологічні інкубатори та наукові парки/технологічні зони.

Інноваційно-технологічні інкубатори базуються на комерційному підході до наукових розробок, тоді як наукові парки та технологічні зони в першу чергу займаються проведенням наукових досліджень.

Технологічні парки поділяються на певні сегменти, такі як наукові інкубатори, бізнес-інкубатори та технологічні інкубатори, які взаємодіють з

науковцями, підприємцями та інженерами для швидкого впровадження продуктів та стратегій.

Технологічні парки мають правове середовище для венчурних компаній і достатню матеріальну базу для сегментації тендерних проектів з виробництва інноваційної продукції та навчання працівників.

Вони також забезпечують середовище для поглибленого експериментування, вдосконалення та публічного розповсюдження вироблених технологій.

Однак головна функція технологічних парків - бути сполучною ланкою між інноваціями та технологіями, що сприяє ефективній конкурентоспроможності наукової продукції на світовому ринку.

Враховуючи, що такий інструмент, як технологічний парк, може бути ефективним засобом поширення та засвоєння сучасних інновацій, його поширення може бути використано як одна з рушійних сил для відновлення економічної та соціальної стабільності, підвищення наукового та інноваційного авторитету України у світі та сприяння плавному переходу до індустріального рівня розвитку міст

Україна може використати свій інноваційно-технологічний потенціал, підвищити конкурентоспроможність своєї продукції та розпочати масштабну взаємодію зі світовим ринком шляхом впровадження технологічних розробок.

У багатьох випадках успіх створення та розвитку міст інноваційних секторів в економіці залежить від системи управління та інструментів державного регулювання технологічного процесу, спрямованих на підвищення ефективності інноваційної діяльності міст та покращення комерційних, економічних та соціальних результатів.

Серед найбільш успішних стратегій заохочення інноваційної та технологічної діяльності міст за кордоном можна виділити наступні:[46]

- розробка та реалізація національних програм залучення інноваційного та наукового підприємництва

- створення та забезпечення відповідного інвестиційного бізнес-середовища
- надання податкових пільг і терпимості для наукомістких підприємств
- Забезпечення програмного фінансування та страхування інвесторів
- Часткове відшкодування інвестиційних витрат

Створення технологічних парків можна розглядати з трьох основних підходів: [47].

- В рамках університетського підходу малі підприємства створюються в університетах за участю університетського персоналу, який прагне комерціалізувати свої дослідження та розробки. Ці підприємства можуть залучати інші малі підприємства до співпраці з ними.

- Підприємницький підхід: науково-технічні працівники великих промислових організацій створюють спеціалізовані малі підприємства для заснування власного бізнесу, залишаючись при цьому на підприємстві.

- Реорганізований підхід: використання переваг, наданих законом науково-технічним організаціям, шляхом перетворення існуючих підприємств на технологічні парки.

Кластери як спеціальні форми інноваційної діяльності міст

Кластер - це група організацій, таких як компанії, підприємства, об'єкти інфраструктури, науково-дослідні установи та університети, які мають територіальну близькість і функціональну залежність у виробництві, збуті продукції та споживанні ресурсів [42].

Основною метою кластера є підвищення конкурентоспроможності його учасників на національному та міжнародному ринках через співпрацю, дослідження, інновації, освіту, навчання та політику підтримки. Кластери можуть набувати різних форм, від мереж МСП на обмеженій географічній території до «мегакластерів» у Данії та Фінляндії, але вони завжди відіграють важливу роль в економіці.

У сучасній економіці кластери визначаються як промислові комплекси, сформовані на основі концентрації спеціалізованих постачальників, ключових

						<i>Лист</i>
<i>Изм.</i>	<i>Лист</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Подпись</i>	<i>Дата</i>		

виробників і споживачів у певному регіоні, пов'язаних між собою технологічними ланцюгами, що прийшли на зміну галузевому підходу.

Майкл Портер класифікує характеристики кластерів за трьома основними категоріями. [43]:.

1. кластери підвищують продуктивність підприємств у певній місцевості

Кластери підвищують продуктивність підприємств у певній місцевості.

2. кластери сприяють і задають напрямок для швидких інновацій та створюють основу для майбутнього економічного зростання

3. кластери стимулюють створення нових підприємств і сприяють розширенню та зміцненню кластера.

Портер також зазначає, що кластери включають широкий спектр бізнес-структур, які відіграють важливу роль у конкурентній боротьбі, таких як спеціалізоване обладнання, ресурси, продукти та постачальники нових інноваційних продуктів і послуг.

Так, М. Портер виділяє декілька функцій, які кластери відіграють в економічному розвитку міст країни [43]:

- Кластери є важливими рушіями національної та регіональної економіки, а регіональний розвиток залежить від сильної позиції та наявності конкурентоспроможних кластерів.

- Можна визначити стратегічні цілі для бізнесу на національному та регіональному рівнях.

- Пов'язані з конкуренцією та мікроекономічними факторами, що впливають на конкурентні переваги.

- Сприяти формуванню нових економічних ідей та об'єднанню зусиль для економічного розвитку міст.

Кластер переосмислить роль приватного сектору, уряду, галузевих асоціацій та освітніх і науково-дослідних установ у сприянні економічному розвитку міст. Кластер спрямований на вирішення спільних проблем, а також спільних можливостей для підприємств і компаній усіх форм власності. Кластери налагоджують зв'язки між виробництвом, поширенням нових

технологій, інновацій та обміну інформацією. З цією метою кластерні ланцюги повинні включати університети, дослідницькі центри та технополіси. Кластери формуються на основі галузей промисловості зі спільною дослідницькою та управлінською базою.

Через військові дії розвиток підприємницької діяльності міст в різних частинах України став нерівномірним (наприклад, Маріуполь, Харків, Буча, Чернігів, Херсон тощо). Це створює передумови для формування інноваційних кластерів, які є системами підприємств та організацій, що виробляють і споживають інноваційну готову продукцію. Кластери охоплюють весь ланцюжок інноваційних процесів, від розробки технологічних ідей до виробництва та розповсюдження готової продукції та послуг, і сприяють розвитку міст інновацій шляхом встановлення тісних зв'язків між фірмами, постачальниками, клієнтами та науковими установами.

Інноваційно-технологічні кластери сприяють обміну новими знаннями та технологіями, прискорюють процес перетворення винаходів на інновації та розвиток конкурентних переваг, а також формують міцні зв'язки між учасниками. У регіонах, які серйозно постраждали від конфлікту, є потенціал для формування кластерів з огляду на їхні можливості. Наприклад, Херсонська область має передумови для формування інноваційних регіональних кластерів у сферах енергетики та екології, інформаційних технологій та телекомунікацій, авіації, виробництва та машинобудування, транспорту та мобільності.

Індустріальні парки як осередки інноваційного зростання економіки

Відповідно до Закону України «Про індустріальні парки», індустріальний парк визначається як територія з відповідною інфраструктурою та можливостями для здійснення учасниками переробних виробництв, науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт та інформаційно-комунікаційної діяльності міст.

Функції індустріального парку спрямовані на досягнення наступних цілей [39].

1. залучення інвестицій та розвиток економіки України.

2. забезпечення збалансованості розвитку міст різних регіонів та підвищення якості життя населення.

3. впровадження інноваційних та енергоефективних технологій

4. створення нових робочих місць

5. забезпечення сталого розвитку міст та охорони навколишнього середовища.

Наразі у 90 країнах світу існує понад 20 000 індустріальних парків. Зокрема, у США діє понад 400 індустріальних парків, у Туреччині - 262, у Німеччині - 200, у В'єтнамі - 200, у Польщі - понад 60, в Україні зареєстровано 61 [40].

На сьогоднішній день більшість індустріальних парків (близько 65%) перебувають у державній, комунальній або муніципальній власності та управляються місцевими громадами. З іншого боку, кількість приватних індустріальних парків зростає, досягаючи близько 40%. Це позитивний показник, оскільки приватні індустріальні парки мають високі темпи розвитку міст та можливості для ведення бізнесу.

Приватні парки, однак, не позбавлені можливостей, коли вони з'являються.

Наразі іноземне фінансування для відновлення економіки, в тому числі для створення індустріальних парків, є незначним. Це пов'язано з триваючою війною та відсутністю схеми страхування військових ризиків, що дискредитує іноземних інвесторів. Проте для створення зовнішнього фінансування та акумулювання коштів проведено детальний аналіз ринків, майданчиків та потенційних об'єктів для створення індустріальних парків. Учасникам ринку необхідно підготувати домашнє завдання у вигляді бізнес-планів, інвестиційних проектів тощо. Після закінчення війни очікується приплив інвесторів різного масштабу, але їх потрібно правильно зустріти і допомогти спрямувати їхні кошти у правильне русло.

Спеціалізуються на машинобудуванні, виробництві будівельних матеріалів, легкій промисловості, металургії тощо.

В існуючих індустріальних парках найпопулярнішими галузями є деревообробка, виробництво будівельних матеріалів, машинобудування та хімічна промисловість. Зазвичай індустріальні парки в Україні мають на меті залучити підприємства, що належать до трьох-чотирьох видів економічної діяльності міст, включаючи найбільш розвинені підприємства регіону.

Соціально-економічне значення українських індустріальних парків включає: [38]

- Розвиток науково-технічного виробництва та поширення нових технологій.
- Економічне зростання слаборозвинених регіонів, у тому числі колишніх промислових зон.
- Створення нових урбанізованих територій та науково-технологічних кластерів.
- Інтернаціоналізація економіки.
- Збільшення зайнятості населення.
- Розвиток соціальної інфраструктури та підвищення якості життя.
- Економічна ефективність та інші переваги для підприємств, які є клієнтами технологічних парків.

Кілька важливих передумов є ключовими для розвитку міст індустріальних парків в Україні:

- Загальне покращення бізнес-середовища. - Удосконалити механізм техніко-економічного обґрунтування проектів.
- Збільшити обмін інформацією між потенційними підприємцями та інвесторами.
- Надати інвесторам гарантії для заохочення інвестицій.

Для розвитку міст цих умов необхідно запровадити ефективну національну інноваційну систему, якої наразі в Україні не існує. Про це свідчить той факт, що частка високотехнологічної продукції в українському експорті протягом останнього десятиліття стабільно не перевищує 4%.

Для забезпечення ефективності індустріальних парків рекомендується

						Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата		

1. створювати індустріальні парки на базі діючих промислових підприємств (у тому числі науково-дослідних підрозділів), які є лідерами у своїй галузі. Таким чином можна використовувати наявні виробничі потужності та інфраструктуру.

1. забезпечити зручний доступ до міжнародних фінансових і торговельних потоків шляхом розташування поблизу великих міст і транспортних шляхів, таких як залізниці, автомагістралі, річкові та морські шляхи, аеропорти

2. створення спеціального департаменту в рамках Організації базової промисловості для управління та визначення відповідальності за створення, розвиток та функціонування індустріальних парків.

3. створювати нові інноваційні підприємства та розміщувати їх в індустріальних парках на основі експертних розробок науково-дослідних підрозділів базових галузевих інститутів

4. розвивати комплексну інфраструктуру індустріальних парків, що дозволяє резидентам створювати високу додану вартість за рахунок ефективного управління витратами. Це включає розвиток сучасної транспортної мережі, енергетичної та комунікаційної інфраструктури, створення сучасних виробничих потужностей та лабораторій, впровадження ефективних систем управління та логістики.

5. запровадження концепції екологічно чистого індустріального парку, що сприяє обміну відходами виробництва та енергоресурсами

6. розширення інфраструктури індустріального парку шляхом будівництва додаткових дослідницьких центрів та перетворення його на індустріально-технічний парк

7. формування команди компетентних консультантів-менеджерів для управління та контролю за діяльністю індустріального парку.

Відповідно до Закону встановлюються сприятливі податкові умови для підтримки вітчизняних індустріальних парків в Україні з метою підвищення їх конкурентоспроможності та залучення необхідних інвестицій, зокрема для

переміщення промислових підприємств зі східних регіонів під час дії воєнного стану в країні [39].

Закон передбачає наступні заходи, спрямовані на сприяння розвитку міст та функціонуванню індустріальних парків.

- Надання безповоротних коштів, у тому числі на будівництво супутньої інфраструктури.

- Компенсація (повна або часткова) відсотків за кредитами.

- Можливість податкових та митних пільг.

- Компенсація витрат на інженерне забезпечення та підключення до транспортних мереж.

Звільнення від сплати митних платежів для засновника індустріального парку та учасників індустріального парку, які використовують його для провадження господарської діяльності міст в індустріальному парку, зокрема при ввезенні на митну територію обладнання, устаткування та комплектуючих, що не виробляються в Україні та не є об'єктами оподаткування.

Індустріальні парки в усьому світі мають високоякісну інфраструктуру, включаючи дороги, електро-, водопостачання та телекомунікації. Це допомагає залучати інвесторів та забезпечувати ефективну діяльність.

Уряди країн світу підтримують індустріальні парки шляхом надання податкових пільг, спрощення бюрократичних процедур для імпорту та експорту товарів, а також фінансової підтримки для створення та розширення індустріальних парків.

В Україні наразі зареєстровано 61 індустріальний парк.

Однак, менше половини індустріальних парків функціонують на повну потужність. Приклади індустріальних парків в Україні

iPARK - проект індустріального парку, розташований на території найбільшого приватного порту України. Індустріальний парк базується на принципі інтеграції виробництва, логістики та різних допоміжних функцій на місці найбільшого в Україні контейнерного терміналу. Розвинена інфраструктура, підтримка підприємств в отриманні необхідних дозволів та

ліцензій, єдина тарифна зона.

Метою Павлоградського ІП є створення ефективного механізму розміщення інновацій, промисловості та виробництва, надання стимулів для інвесторів у вигляді підготовлених індустріальних територій.

Метою є створення ефективного механізму надання стимулів інвесторам у вигляді підготовлених промислових територій для розміщення інновацій, промисловості, будівництва, логістики та супутніх послуг, підвищення якості життя населення за рахунок покращення інвестиційного та інноваційного середовища та забезпечення робочими місцями працездатного населення.

Індустріальний парк «Соломоново» - перший в Україні масштабний проект і високотехнологічна база для виробництва автомобілів, що наслідує кращі приклади з усього світу. Такі відомі компанії, як Skoda, Jabil, Flex, Yazaki Corporation, Vorshner, Groklin Group та інші оцінили переваги роботи на Закарпатті.

Індустріальний парк «Біла Церква» - це виробнича організація, яка пропонує земельні ділянки промислового призначення для продажу або оренди, добре розвинену інфраструктуру з розгалуженою інженерною мережею, вдале розташування досвід провідних девелоперів України, консалтингові послуги та можливості спільного інвестування

Проаналізувавши вищезазначене, можна зробити висновок, що запровадження спеціальних форм організації інноваційної діяльності міст є перспективним шляхом досягнення стабільного та сталого економічного розвитку міст країни. Врахування міжнародного досвіду є важливим кроком на шляху вдосконалення національної інноваційної політики та запровадження ефективних механізмів підтримки інноваційних проектів.

											Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата							

РОЗДІЛІІІ
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МІСТ
ПІСЛЯ ВІЙНИ

3.1. Сталий розвиток міст

Україна приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Для встановлення стратегічних рамок національного розвитку нашої країни на період до 2030 року Урядом була підготовлена Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна». Результатом адаптації 17-ти глобальних ЦСР до національної специфіки стало визначення 86 завдань щодо сталого розвитку та формування системи індикаторів, яка дозволяє здійснювати моніторинг виконання цих завдань.

Національні ЦСР в цілому відповідають духу та принципам Порядку денного - 2030 та завданням глобальних ЦСР. Серед завдань, які визначені Україною в цій сфері, є надзвичайно амбіційні та складні, що потребують модернізації існуючої інфраструктури, у тому числі у містах і населених пунктах. Серед них, зокрема такі, як:

- у 4 рази зменшити рівень бідності (ЦСР 1);
- довести до 100 % частку міського та сільського населення, яке має доступ до питної води гарантованої якості (ЦСР 6);
- майже втричі скоротити обсяги скидів забруднених стічних вод у водні об'єкти (ЦСР 6);
- у 3,5 рази збільшити частку енергії, виробленої з відновлюваних джерел (ЦСР 7);
- удвічі знизити енергоємність ВВП (ЦСР 7);
- у 3,3 рази підвищити частку транспорту громадського користування та в 4 рази – частку транспортної інфраструктури й дорожнього сервісу, що враховують потреби людей з інвалідністю (ЦСР 9);
- у 7 разів підвищити частку доріг загального користування державного значення з твердим покриттям, що відповідають нормативним вимогам (ЦСР 9);
- майже вдвічі збільшити кількість робочих місць у сфері туризму (ЦСР 11);

- майже у 2 рази збільшити частку спалених та утилізованих відходів у загальному обсягу їх утворення (ЦСР 12);
- майже в 6 разів збільшити чистий притік іноземних інвестицій (ЦСР 17);
- збільшити кількість проектів, що реалізовані на умовах державно-приватного партнерства, до 45 (ЦСР 17);
- забезпечити 100 % затвердження регіонами стратегій розвитку та планів заходів щодо їх реалізації за участю громадськості (ЦСР 11).

Слід зауважити, що сталий розвиток міст і населених пунктів є одним із важливих аспектів сталого розвитку. Серед міжнародних документів, які відображають особливості сталого розвитку міст і населених пунктів, слід виділити: Програму дій ООН «Порядок денний на XXI століття» і нову Глобальну стратегію сталого розвитку до 2030 року; «Нову програму розвитку міст», прийняту 20 жовтня 2016 року на Конференції ООН з житла та сталого міського розвитку міст (ХАБІТАТ III) та схвалену на 68-му пленарному засіданні Генеральної Асамблеї ООН 23 грудня 2016 р. і матеріали Європейської економічної комісії ООН з питань населених пунктів (ЄЕК ООН)

В Україні основними документами, що регулюють політику реалізації принципів сталого розвитку міст і населених пунктів, є Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна» та «Концепція сталого розвитку населених пунктів», схвалена Постановою Верховної Ради України від 24.12.1999 р. №1359-XIV, дія якої розрахована на довгостроковий 20-річний період

Сталому розвитку міст і населених пунктів присвячена окрема ціль (Ціль 11) в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна». Для її досягнення визначені такі завдання:

11.1. Забезпечити доступність житла.

11.2. Забезпечити розвиток поселень і територій виключно на засадах комплексного планування та управління за участю громадськості.

11.3. Забезпечити збереження культурної і природної спадщини із залученням приватного сектору.

									<i>Лист</i>
<i>Изм.</i>	<i>Лист</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Подпись</i>	<i>Дата</i>					

1.4. Забезпечити своєчасне оповіщення населення про надзвичайні ситуації з використанням інноваційних технологій.

11.5. Зменшити негативний вплив забруднюючих речовин, у т. ч. на довкілля міст, шляхом використання інноваційних технологій.

11.6. Забезпечити розробку і реалізацію стратегій місцевого розвитку, спрямованих на економічне зростання, створення робочих місць, розвиток туризму, рекреації, місцевої культури і виробництво місцевої продукції

Слід зазначити, що забезпечення сталого розвитку міста не обмежується необхідністю реалізації лише ЦСР 11. У кожній з 17-ти Цілей сталого розвитку містяться завдання, які мають безпосереднє відношення до сталого розвитку міст. Цілий ряд показників, які мають бути притаманні «сталим і розумним» містам, залежать від виконання окремих завдань, які передбачені іншими Цілями сталого розвитку Фактично досягнення стратегічних

Національні ЦСР	СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ СТАЛОГО МІСЬКОГО РОЗВИТКУ		
	СН1: Стала економіка міста (Економіка)	СН2: Сталий екологічний розвиток (Екологія)	СН3: Сталий соціальний розвиток (Суспільство)
 Ціль 1. Подолання бідності			X
 Ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя			X
 Ціль 4. Якісна освіта	X		X
 Ціль 5. Гендерна рівність			X
 Ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови	X	X	
 Ціль 7. Доступна та чиста енергія	X	X	
 Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання	X		
 Ціль 9. Промисловість, інновації та інфраструктура	X		
 Ціль 10. Скорочення нерівності			X
 Ціль 11. Сталий розвиток міст і громад	X	X	X
 Ціль 12. Відповідальне споживання та виробництво		X	
 Ціль 16. Мир, справедливість та сильні інститути			X

Рис. 3.1. Вплив на ціональних ЦСР на реалізацію стратегічних напрямів сталого розвитку міст

З метою моніторингу досягнення національних ЦСР Урядом України затверджено систему національних індикаторів ЦСР ⁶. При визначенні цих індикаторів пріоритет надавався показникам, дані за якими збираються та розробляються на постійній основі в рамках офіційної статистичної системи відповідно до встановлених стандартів і методологій, та адміністративній звітності міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, установ, організацій. Перелік національних індикаторів досягнення ЦСР України, які мають відношення до сталого розвитку міст, згруповані у відповідності до Стратегічних напрямів «Економіка», «Екологія», «Суспільство», наведені у табл. 3.1

Стратегічні пріоритети	Компоненти	ЦСР	№	Індикатори досягнення ЦСР	2030
Економічна діяльність	Інвестиції, інновації	Ціль08	1	Індикатор 8.1.1. Індекс фізичного обсягу ВВП, %	107
		Ціль09	2	Індикатор 9.5.2. Частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	15,0
		Ціль17	3	Індикатор 17.1.2. Чистий притік прямих іноземних інвестицій (за даними платіжного балансу), млрд. дол. США	17,5
	Трудова діяльність	Ціль08	4	Індикатор 8.6.1. Кількість зайнятих працівників у суб'єктах середнього та малого підприємництва, млн осіб	10,5
			5	Індикатор 8.3.1. Рівень зайнятості населення віком 20–64 роки	70,0
		Ціль11	6	Індикатор 8.5.3. Частка працівників, зайнятих на роботах зі шкідливими умовами праці, у загальнообліковій кількості штатних працівників, %	12
			7	Індикатор 11.6.1. Кількість робочих місць у сфері туризму, тис. одиниць	150
Міська інфраструктура	ЖКГ	Ціль06	8	Індикатор 6.1.5. Частка міського населення, яке має доступ до централізованого водопостачання, %	100
			9	6.2.2. Частка міського населення, яке має доступ до централізованих систем водовідведення, %	100
		Ціль07	10	Індикатор 7.1.3. Втрати тепла в тепломережах, %	12
	Транспорт	Ціль09	11	Індикатор 9.1.3. Кількість перевезених пасажирів, млн осіб	6000
			12	Індикатор 9.1.4. Ступінь зносу основних засобів за ВЕД «транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність», %	45
			13	Індикатор 9.2.1. Частка електротранспорту у внутрішньому сполученні, %	75
			14	Індикатор 9.3.1. Частка доріг загального користування державного значення з твердим покриттям, що відповідають нормативним вимогам, %	90
15	Індикатор 9.3.2. Частка об'єктів громадського та цивільного призначення, благоустрою, транспортної інфраструктури, дорожнього сервісу, облаштованих з урахуванням потреб інвалідів, %	60			
«Розумне» місто	ІТ-технології	Ціль09	16	Індикатор 9.6.1. Рівень охоплення населення Інтернет-послугами, абонентів на 100 жителів	100
		Ціль04	17	Індикатор 4.5.2. Частка населення, яке повідомило, що за останні 12 місяців користувалося послугами Інтернету, %	80

Таблиця 3.1 Національні індикатори досягнення ЦСР, що відповідають сталому розвитку міста за Стратегічним напрямом «ЕКОНОМІКА»

Таблиця 3.2. Національні індикатори досягнення ЦСР, що відповідають сталому розвитку міста за стратегічним напрямом «ЕКОЛОГІЯ»

											Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата							

Стратегічні пріоритети	Компоненти	ЦСР	№	Індикатори досягнення ЦСР	2030
Якість довкілля	Якість повітря	Ціль11	1	Індикатор 11.5.1. Обсяг викидів у атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами, % до рівня 2015 року	
	Якість води	Ціль06	2	6.1.1. Безпечність та якість питної води за мікробіологічними показниками (по % нестандартних проб)	
Стратегічні пріоритети	Компоненти	ЦСР	№	Індикатори досягнення ЦСР	2030
Рациональне використання ресурсів	Відходи	Ціль12	3	6.1.3. Безпечність та якість питної води за органолептичними, фізико-хімічними та санітарно-токсикологічними показниками	
			4	Індикатор 12.4.2. Частка спалених та утилізованих відходів у загальному обсязі утворених відходів, %	55
	Енергія	Ціль07	5	Індикатор 7.1.1. Виробництво електроенергії, млрд кВт-год	182,0
			6	Індикатор 7.4.1. Енергоємність ВВП (витрати первинної енергії на одиницю ВВП)	0,14
			7	Індикатор 7.3.1. Частка енергії, виробленої з відновлюваних джерел, у загальному кінцевому споживанні енергії, %	17,1

Таблиця 3.3. Національні індикатори досягнення ЦСР, що відповідають сталому розвитку міста за стратегічним напрямом «СУСПІЛЬСТВО»

Стратегічні пріоритети	Компоненти	ЦСР	№	Індикатори досягнення ЦСР	2030
Якість життя	Охорона здоров'я	Ціль 03	1	Індикатор 3.1.1. Кількість випадків материнської смерті, на 100 000 живонароджених	11,2
			2	Індикатор 3.2.1. Смертність дітей у віці до 5 років, випадків на 1000 живонароджених	6,5
			3	Індикатор 3.7.1. Рівень охоплення імунопрофілактикою згідно з Національним календарем щеплень (відповідно до медичних показань), %	98
			4	Індикатор 3.3.1. Кількість хворих з уперше в житті встановленим діагнозом ВІЛ, на 100 000 населення	20,6
	Освіта, культура	Ціль 04	5	Індикатор 4.1.2. Кількість учнів денних закладів загальної середньої освіти у розрахунку на одного вчителя	
			6	Індикатор 4.2.1. Показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком 5 років, %	95
			7	Індикатор 4.4.2. Населення за рівнем освіти та статтю, %	
			8	Індикатор 4.7.3. Частка денних загальноосвітніх навчальних закладів, в яких організовано інклюзивне навчання, %	
Подолання нерівності	Доходи	Ціль 01	9	Індикатор 1.1.1. Частка населення, чиї середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум, %	15
			10	Індикатор 1.1.2. Частка осіб, добове споживання яких є нижчим за 5,05 доларів США за ПКС, %	0
			11	Індикатор 1.2.1. Частка бідних, які охоплені державною соціальною підтримкою, в загальній чисельності бідного населення, %	85
			12	Індикатор 1.3.2. Частка витрат на харчування в сукупних витратах домогосподарств, %	30
			13	Індикатор 10.5.1. Співвідношення середнього розміру пенсії та середньої заробітної плати в економіці (за наявності 35 років сплати внесків), %	40
	Гендер	Ціль 05	14	Індикатор 5.4.2. Частка жінок серед депутатів обласних рад та місцевих рад міст обласного значення, %	

Стратегічні пріоритети	Компоненти	ЦСР	№	Індикатори досягнення ЦСР	2030
Безпека життя	Безпека	Ціль 03	15	Індикатор 5.6.1. Співвідношення середньої заробітної плати жінок і чоловіків, %	
			16	Індикатор 3.6.1. Кількість смертей унаслідок транспортних нещасних випадків, на 100 000 населення	9,5
			17	Індикатор 3.6.2. Кількість отриманих тяжких травм внаслідок транспортних нещасних випадків/ДТП, на 100 000 населення, % (від рівня 2015 року)	2,05
		Ціль 11	18	Індикатор 11.4.1. Рівень реконструкції загальнодержавної системи централізованого оповіщення населення, %	60
		Ціль 16	19	Індикатор 16.1.1. Кількість кримінальних правопорушень за ст. 115 – 118, 121 КК України (очевидні умисні вбивства, умисні тяжкі тілесні ушкодження), у розрахунку на 100 000 осіб	4,5
			20	16.5.3. Кількість кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом зброї,	
			21	Індикатор 16.3.1. Рівень довіри громадян до суду, %	55

3.2 Сталий «Розумний Розвиток» м. Біла Церква в системі координат національних цілей сталого

Проведений аналіз дозволив структурувати напрями розвитку міста у вигляді дерева цілей, яке розглядається як основа для розробки нової Стратегії сталого розвитку м. Біла Церква з урахуванням визначених вище

Рівень. 1. На верхньому рівні дерева цілей – основна мета Стратегії-2032 (фокус проблеми) – забезпечення «розумного» сталого розвитку міста Біла Церква.

Рівень 2. Стратегічними напрямами «розумного» сталого розвитку є сталий економічний, екологічний та соціальний розвиток міста.

Рівень 3. Основними стратегічними пріоритетами досягнення цих цілей є: ефективна економічна діяльність, розвинена інфраструктура, формування «розумного» міста – для досягнення сталого економічного розвитку (СН1);

- високий рівень якості довкілля, раціональне використання ресурсів – для сталого екологічного розвитку (СН2);

забезпечення високого рівня, якості та безпеки життя населення міста для сталого соціального розвитку (СН3).

Рівень 4. Кожний стратегічний пріоритет складається з декількох компонентів. Так, наприклад, ефективність економічної діяльності в значній мірі залежить від розвитку інвестиційно-інноваційної та трудової діяльності у

										Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Підпись	Дата						

місті. Основними складовими міської інфраструктури є житлово-комунальне господарство та дорожньо-транспортна інфраструктура. Основними ознаками «розумного» міста є розвиток IT-інфраструктури та застосування IT-технологій у всіх сферах життєдіяльності міста.

Рівень 5. Кожному компоненту четвертого рівня має відповідати певний перелік показників, за допомогою яких здійснюється контроль та моніторинг досягненням визначених в Стратегії цілей.

Перелік показників нижнього (п'ятого) рівня дерева цілей сформований на основі аналізу двох груп індикаторів: національних індикаторів сталого розвитку міст, визначених нами на основі системи індикаторів реалізації Цілей сталого розвитку України, затверджених Розпорядженням КМУ від 21 серпня 2019 р. № 686-р ключових показників ефективності (КПЕ), розроблених U4SSC для оцінки профілю «розумних» сталих міст адаптації визначених індикаторів до конкретних умов міста Біла Церква, враховуючи: особливості формування статистичної звітності на місцевому рівні; реальні можливості збору статистичних даних на рівні міста; ступінь важливо стіпе в них індикаторів для оцінки потенціалу розвитку міста. В результаті проведеного аналізу був визначений перелік показників (ПП), які мають стати цільовими для досягнення в рамках Стратегії та, відповідно, підлягати моніторингу з боку місцевої влади та громадськості Цей перелік складається з двох груп показників: *базових*, що забезпечують загальну картину сталого розвитку міста, а також *поглиблених* показників, які забезпечують більш детальне у явлення про розвиток «розумного» міста. Крім того, кожен з показників належить до одного з двох типів: *«сталий»* - показник, що характеризує рівень досягнення цілей сталого розвитку міста; *«розумний»* - показник, що дозволяє оцінити ступінь реалізації в Білій Церкві концепції «розумного» міста (рис. 3.4).

№	Показники	Група показників	Тип показника
СП1: Економічна діяльність			
1	Питома вага міста в економіці області, %	Базовий	«Сталий»
2	Обсяг реалізованої промислової продукції на душу нас., тис. грн.	Базовий	«Сталий»
3	Питома вага непрацюючих і збиткових підприємств, %	Поглиблений	«Сталий»
4	Частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	Базовий	«Сталий»
5	Чистий притік прямих іноземних інвестицій, млн. дол.	Базовий	«Сталий»
6	Коефіцієнт покриття імпорту експортом (відношення між обсягами експорту та імпорту), разів	Поглиблений	«Сталий»
7	Частка фізичних осіб-підприємців у загальній кількості зайнятих на суб'єктах господарювання, %	Базовий	«Сталий»
8	Рівень працевлаштування безробітних, %	Базовий	«Сталий»
9	Рівень укомплектування вакансій, %	Поглиблений	«Сталий»
10	Кількість потерпілих та загиблих від нещасних випадків на виробництві, % до рівня 2017 року	Поглиблений	«Сталий»
11	Кількість робочих місць у сфері туризму, одиниць (на 100000 нас.)	Поглиблений	«Сталий»
СП2: Міська інфраструктура			
1	Частка міського населення, яке має доступ до централізованого водопостачання, %	Базовий	«Сталий»
2	Частка міського населення, яке має доступ до централізованих систем водовідведення, %	Базовий	«Сталий»
3	Частка міського населення, яке має доступ до централізованих систем тепlopостачання, %	Базовий	«Сталий»
4	Частка ветхих та аварійних водопровідних мереж, %	Поглиблений	«Сталий»
5	Зношеність теплових мереж, %	Поглиблений	«Сталий»
6	Частка житла з рівнем зносу більше 50 %	Базовий	«Сталий»
7	Частка нового житла, введенного в експлуатацію з 2015 р., у загальній площі житлового фонду, %	Поглиблений	«Розумний»
8	Рівень забезпечення житлом (кв. м /на душу нас.)	Базовий	«Сталий»
9	Щільність маршрутної мережі (км/кв.км)	Базовий	«Сталий»
10	Ступінь зносу електротранспорту, % (частка транспортних засобів, що відпрацювали більше нормативного терміну)	Поглиблений	«Сталий»
11	Частка пасажирів, перевезених електротранспортом, %	Поглиблений	«Сталий»
12	Щільність мережі електротранспорту, км/кв. км	Поглиблений	«Розумний»
13	Частка доріг загального користування державного значення з твердим покриттям, що відповідають нормативним вимогам, %	Базовий	«Сталий»
14	Частка транспортних засобів, облаштованих з урахуванням потреб інвалідів, %	Поглиблений	«Розумний»
«Розумне» місто			
1	Рівень доступу населення до Інтернету, абонентів на 100 нас.	Базовий	«Розумний»
2	Кількість точок суспільного Wi-Fi	Поглиблений	«Розумний»
3	Впровадження IT-технологій у сфері водо-, тепlopостачання («розумні» лічильники, IT-моніторинг), %	Поглиблений	«Розумний»
4	Впровадження IT-технологій на транспорті, %	Базовий	«Розумний»
5	Частка «розумної» модернізації зовнішнього освітлення (LED-освітлення), %	Поглиблений	«Розумний»
6	Впровадження системи «Електронне урядування» (% державних послуг, що надається через Інтернет)	Базовий	«Розумний»
7	Ступінь реалізації електронного сервісу відкритої інформації, %	Поглиблений	«Розумний»
8	Впровадження IT-технологій у сфері безпеки життя (% реалізації системи відеоспостереження)	Поглиблений	«Розумний»

№	Показники	Група показників	Тип показника
Якість довкілля			
1	Площа зелених насаджень на душу нас., кв.м	Поглиблений	«Сталий»
2	Частка зелених зон, за якими здійснюється догляд, %	Поглиблений	«Сталий»
3	Середньорічне перевищення граничної норми (ГДКс.д.) концентрації забруднюючих речовин (за діоксидом азоту), рази	Базовий	«Сталий»
4	Коефіцієнт наближення до нормативних мікробіологічних показників якості води, %	Базовий	«Сталий»
5	Коефіцієнт відповідності граничним нормативам якості води за органолептичними, фізико-хімічними та санітарно-токсикологічними показниками, %	Базовий	«Сталий»
6	Частка спалених та утилізованих відходів у загальному обсязі утворених відходів, %	Базовий	«Сталий»
7	Ступінь заповнення існуючих звалищ (відсоток переповнених та небезпечних), %	Поглиблений	«Сталий»
Раціональне використання ресурсів			
1	Споживання електроенергії населенням і бюджетними установами, кВт год / душу нас.	Базовий	«Сталий»
2	Енергозбереження у сфері споживання первинних енергоресурсів (МВт*год/душу нас.)	Базовий	«Сталий»
3	Споживання теплоенергії населенням, Гкал/ душу нас.	Поглиблений	«Сталий»
4	Споживання теплоенергії бюджетними установами, Гкал/ кв.м.	Поглиблений	«Сталий»
5	Частка енергії, виробленої з відновлюваних джерел, у загальному кінцевому споживанні енергії, %	Поглиблений	«Розумний»
Якість життя			
1	Кількість випадків материнської смерті, на 100 000 живонароджених	Базовий	«Сталий»
2	Смертність дітей у віці до 1 року, випадків на 1000 живонароджених (малюкова смертність)	Базовий	«Сталий»
3	Рівень охоплення імунопрофілактикою згідно з Національним календарем щеплень (відповідно до медичних показань), %	Базовий	«Сталий»
4	Зареєстровано захворювань (з встановленим вперше діагнозом) на 10000 населення	Поглиблений	«Сталий»
5	Ліжковий фонд лікарняних закладів на 10000 населення	Поглиблений	«Сталий»
6	Кількість учнів денних закладів загальної середньої освіти у розрахунку на одного вчителя	Базовий	«Сталий»
7	Показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком до 6 років, %	Базовий	«Сталий»
8	Питома вага учасників ЗНО, що не подолали поріг тестування з української мови, %	Поглиблений	«Розумний»
9	Кількість університетських місць (III-IV акредитації) на 10000 нас.	Поглиблений	«Розумний»
10	Частка денних загальноосвітніх навчальних закладів, в яких організовано інклюзивне навчання, %	Поглиблений	«Розумний»
11	Коефіцієнт покриття «мінімального культурного кошику», разів	Поглиблений	«Розумний»
12	Відсоток місцевого бюджету на фінансування закладів культури, %	Базовий	«Розумний»
13	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами на 1000 нас.	Поглиблений	«Розумний»
Подолання нерівності			
1	Заборгованість з виплати зарплати на душу нас., грн	Поглиблений	«Сталий»
2	Частка населення, чії середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум, %	Базовий	«Сталий»
3	Відношення середньої зарплати до прожиткового мінімуму, разів	Базовий	«Сталий»
4	Середній обсяг соціальної допомоги (без субсидій на ЖКП) на душу населення, грн	Поглиблений	«Сталий»

№	Показники	Група показників	Тип показника
5	Річна кількість звернень за соціальним захистом на 1000 нас., осіб	Поглиблений	«Сталий»
6	Загальна кількість отримувачів субсидій з оплати ЖКП на 1000 населення, осіб	Поглиблений	«Сталий»
7	Частка призначених субсидій у загальній кількості звернень про соціальну допомогу протягом року, %	Поглиблений	«Сталий»
8	Рівень оплати населенням ЖКП, %	Поглиблений	«Сталий»
9	Відношення середньої пенсії до середньої зарплати, рази	Базовий	«Сталий»
10	Частка заборгованості економічно-активних підприємств у загальній заборгованості підприємств до Пенсійного фонду, %	Поглиблений	«Сталий»
11	Співвідношення пенсіонерів до працездатного населення, рази	Базовий	«Сталий»
12	Частка жінок серед депутатів місцевих рад міст обласного значення, %	Базовий	«Розумний»
13	Співвідношення середньої заробітної плати жінок і чоловіків, %	Поглиблений	«Сталий»
Безпека життя			
1	Кількість смертей та тяжких травм унаслідок транспортних нещасних випадків, на 100 000 населення	Поглиблений	«Сталий»
2	Кількість смертей та отриманих тяжких травм внаслідок транспортних нещасних випадків/ДтП, на 100 000 населення, % від рівня 2017 року	Поглиблений	«Сталий»
3	Рівень реконструкції місцевої системи централізованого оповіщення населення, %	Поглиблений	«Розумний»
4	Кількість кримінальних правопорушень що віднесені до категорії тяжких та особливо тяжких злочинів у розрахунку на 100 000 осіб	Базовий	«Сталий»
5	Темп росту/зниження рівня загальної злочинності, до базового 2017, %	Поглиблений	«Сталий»
6	Рівень довіри громадян до суду, %	Поглиблений	«Сталий»
7	Кількість кримінальних правопорушень щодо незаконного обігу зброї, одиниць	Базовий	«Сталий»

Рис.3.4 Показник, що дозволяє оцінити ступінь реалізації в Білій Церкві концепції «розумного» міста

Загальна характеристика міста Біла Церква

Місто Біла Церква – одне з найстаріших міст України. Воно було засноване в 1032 р. великим князем київським Ярославом Мудрим. Під назвою Юр'їв місто було одним з південних форпостів, що стримували напади кочівників.

На сьогодні це місто обласного значення Київської області. Відстань до Києва – 84 км, до найближчого аеропорту «Київ» - 90 км, до аеропорту «Бориспіль» - 120 км.

Через Білу Церкву проходить автотраса міжнародного значення Е95, а також автодороги регіонального значення Р04, Р17 та Р32. Ці шляхи поєднують місто з іншими містами Київської області та сусідніх областей. Місто має дві залізничні станції – «Біла Церква» та «Роток», які відносяться до Південно-Західної залізниці

Головною водоймою є річка Рось, яка протікає містом на 16 км і відокремлює центральні райони від району Заріччя (сучасні Заріччя та житлові масиви Піщаний і Таращанський). Крім того, річка Протока тече Білою Церквою 9,6 км і впадає в Рось.

Біла Церква—економічний, культурний та освітній центр Київської області. У місті проживає майже 12 % населення області (або понад 20 % населення міст обласного підпорядкування області) ²³. Місто забезпечує близько 20 % економічно-активного міського населення області (

У 2018 році в м. Біла Церква здійснювали свою господарську діяльність понад 8 % підприємств області, на яких працювало більш ніж 7 % від усіх зайнятих працівників підприємств області. Серед фізичних осіб-підприємців Київської області у 2018 році майже 15 % здійснювало свою діяльність у місті Біла Церква.

За обсягом реалізованої продукції суб'єкти господарювання м. Біла Церква забезпечили майже 5 % від рівня області, за обсягом товарообігу роздрібною торгівлі – понад 9 % обласного рівня.

Житловий фонд міста становить 5,3 % житлового фонду області. Однак, введення в експлуатацію нового житла за 4 роки (за 2015 - 2018 рр.) становить всього 0,72 % від загального обсягу нового житла, побудованого за цей період у Київській області (рис. 3.5).

Таблиця 3.5.Питома вага м. Біла Церква у Київській області

<i>Показники за 2018 р.</i>	<i>Біла Церква</i>	<i>Київська обл.</i>	<i>Питома вага міста</i>
<i>Населення, тис. осіб</i>	205,015	1754,284	11,67 %
<i>Площа, кв. км</i>	67,84	28162	0,24 %
<i>Економічно-активне міське населення, тис. осіб</i>	132,845	673,789	19,72 %
<i>Природний рух населення: кількість народжених, осіб</i>	1507	15236	9,89 %
<i>Природний рух населення: кількість померлих, осіб</i>	2216	28722	7,72 %
<i>Міграційний приріст населення, осіб</i>	247,7	1098	22,56 %
<i>Обсяг реалізованої продукції, млн. грн</i>	26338,6	535372,1	4,92 %
<i>Обсяг товарообігу роздрібною торгівлі, млн. грн</i>	4402,4	46745,7	9,42 %
<i>Загальна кількість суб'єктів господарювання, тис. од.</i>	12,229	101,203	12,08 %
<i>Кількість підприємств, тис. од.</i>	1,668	20,054	8,32 %
<i>Прибуткові підприємства, од.</i>	1,303	15,642	8,33 %
<i>Зайняті працівники на підприємствах, тис. осіб</i>	23,403	316,045	7,40 %
<i>Фізичні особи-підприємці, тис. осіб</i>	18,896	129,233	14,62 %
<i>Житловий фонд, млн кв. м</i>	3,38	63,9	5,29 %
<i>Побудовано нового житла з 2015 р., тис. кв. м</i>	52,44	7289,6	0,72 %
<i>Культурні пам'ятки під охороною держави, од.</i>	68	5430	1,25 %

За даними Державної служби статистики України середня чисельність постійного населення міста за 2018 рік зменшилась на 232 особи і станом на 01.01.2019р. складала 205,015 тис. осіб, що становить 11,6% населення Київської області. Питома вага економічно-активного населення (віком від 16 до 60 років) знизилася з 65,3 % до 64,8 %

Медіанний вік 26 населення Білої Церкви за рік знизився з 39,8 до 39,2 років, що є позитивним фактором. По Київській області вік, який поділяє чисельність населення на дві рівні за обсягом частини становить 39,8 років, а в цілому по Україні - 41,1 років.

Демографічне навантаження²⁷ на населення міста за рік зросло з 530 до 543 осіб, тобто на 1000 осіб працездатного віку припадає 543 особи непрацездатного віку (дітей та осіб пенсійного віку). Незважаючи на зростання, за цим показником м. Біла Церква знаходиться в кращому становищі ніж Київська область (655 ос.) та Україна в цілому (660 ос.).

Бюджет Білої Церкви в значній мірі залежить від трансфертів центрального уряду. Фактичний обсяг фінансових ресурсів бюджету міста за 9 місяців 2020 року становив 1 430,1 млн грн (загальний фонд – 1 392,8 млн грн; спеціальний фонд – 37,2 млн грн).

Доходи загального фонду бюджету формувалися за рахунок власних джерел (731,0 млн грн.) і за рахунок трансфертів (661,8 млн грн.). Таким чином, міжбюджетні трансферти складають 47,5 % загального фонду

міського бюджету. Серед них: дотації на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я (10,0 млн грн), субвенції (у т.ч. освітні та медичні) з державного та обласного бюджетів (651,8 млн грн).

У 2020 році міжбюджетні трансферти складали 56,1 % загального фонду міського бюджету, а надходження від місцевих податків і зборів - 43,9 %. В структурі видатків міського бюджету в 2020 році 78,52 % - це видатки на утримання і розвиток соціально-культурної сфери міста. У видатках загального фонду найбільшу питому вагу займали видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення (37,84 %), на другому місці – видатки на освіту (30,12 %), на третьому – видатки на охорону здоров'я (17,5 %) (рис 3.7).

Рис.3.7

.Структура доходів та видатків загального фонду бюджету міста Біла Церква у 2018р

Економічна діяльність

За оцінкою Національного рейтингового агентства ІВІ-Rating м. Біла Церква з 2018 року зберігає кредитний рейтинг на рівні «**uaBBB+**» з прогнозом «**стабільний**» та рейтинг інвестиційної привабливості на рівні «**invA-**». Визначення рейтингів базувалося на аналізі структури економічного комплексу міста, динаміки ключових показників, конкурентних переваг та недоліків у порівнянні з іншими містами країни, ефективності фінансової політики,

						Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата		

показників бюджету, чутливості економіки міста до впливу негативних та непередбачуваних чинників ²⁸. Визначені рівні рейтингів **відображають** високу інвестиційну привабливість міста та достатню спроможність розраховуватися за своїми зобов'язаннями.

За оцінкою «фінансового здоров'я» Біла Церква у 2018 р. отримала рейтинг «А-» і зайняла 12-ти місце серед 50-ти найбільших міст України 29. Слід зазначити, що місто Київ з таким же рейтингом розташувалося на 11-му місці. При визначенні інтегрованого показника «фінансового здоров'я» оцінювалися: наявність чи відсутність дефіциту міського бюджету, спроможність міста покрити борги за рахунок власних надходжень, здатність органів місцевого самоврядування покривати свої витрати за рахунок податкових надходжень. Визначений рівень рейтингу свідчить про досить високий рівень фінансової стійкості та ефективності фінансового управління бюджетом міста.

Позитивним фактором зростання інвестиційної привабливості міста є створення індустріальних парків. На сьогодні у місті діють два індустріальні парки «Біла Церква 1» і «Біла Церква 2» (проекти холдингової компанії UFuture), які внесені до Реєстру індустріальних (промислових) парків (рис.2.7). Загальна територія Індустріальних парків «Біла Церква 1» і «Біла Церква 2» становить понад 70 га.

Індустріальний парк «Біла Церква 1» розташований в межах міста. Загальна територія парку становить 35,6 га, з яких 28,5 га відведено під земельні ділянки клієнтів відповідно до їх потреб. Загальна площа промислових і складських будівель парку становитиме понад 140000 кв.м. Головною метою розвитку цього парку є залучення до 40 резидентів, що мають забезпечити створення до 4 тис. робочих місць. Станом на початок 2020 року резидентами індустріального парку є шість компаній. Серед них:

Інвестиційна група UFuture, яка інвестувала понад 2,8 млн дол. у будівництво заводу сучасної електрофурнітури Plank Electrotechnic, що дало старт розвитку індустріального парку;

Компанія «Юнісет» (UNISSET LLC), яка придбала земельну ділянку на території парку під будівництво офісного та виробничо-складського комплексу для виробництва електротехнічного устаткування;

									Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата					

ТОВ «ВОЛИЦЯ-АГРО», яка придбала земельну ділянку площею 4 га для будівництва сучасного логістичного комплексу зі зберігання та переробки зернових. Орієнтовна сума інвестицій у будівництво комплексу – 12 млн. доларів.

Компанія «Нова Пошта», що планує інвестувати понад 5 млн. дол. для будівництва нового логістичного автоматизованого депо кур'єрської доставки вантажів.

Індустріальний парк «Біла Церква 2» розміщений на земельній ділянці площею 34,7 га. Заявлений термін функціонування ІП «Біла Церква 2» – 50 років. Пріоритетними для розміщення в цьому індустріальному парку будуть виробництва харчових продуктів і безалкогольних напоїв, паперу та паперових виробів, легкої промисловості (виробництво текстилю та одягу) та складського господарства. За попередніми розрахунками, на території парку може бути створено до 1100 робочих місць.

Крім того, на сьогодні розглядається можливість створення еко-індустріального парку на базі промислової зони КП «Білоцерківський вантажний авіаційний комплекс», яка успішно функціонує понад 16 років за аналогом індустріального парку. Промислова зона КП «БВАК» налічує близько 70 підприємств-резидентів, які забезпечують робочими місцями понад 1000 жителів міста і району. Ця зона створена на основі раніше існуючих виробничих потужностей авіаційного ремонтного заводу і забезпечена будівлями, спорудами, інфраструктурою та інженерними комунікаціями (постачання електроенергії, води, газу, надійна система водовідведення, пропускний режим тощо) ³⁰.

Розвиток еко-індустріальних парків є новим напрямом глобальної програми ООН з промислового розвитку (**ЮНІДО**), що впроваджується в багатьох країнах світу. Якщо промислова зона КП «БВАК» буде включена до програми ЮНІДО, це сприятиме подальшому економічному розвитку міста, залученню інвестицій, створенню нових робочих місць, зростанню надходжень до місцевого бюджету «Біофарма», ТОВ «Білоцерківвода», ТОВ «ЖЛК-Україна» тощо

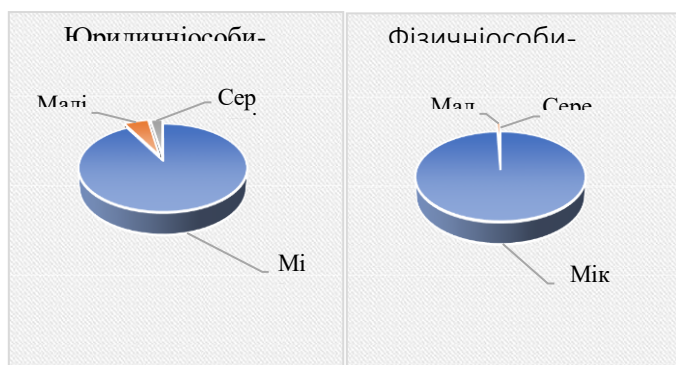
										Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата						

Таблиця 3.8. Найбільші платники податків у Білій Церкві за 2020р

Підприємства	Надходження до міського бюджету, тис. грн.	
	Всього	З них: ПДФО
ПРАТ "РОСАВА"	42311,57	41673,24
ПРАТ "БІЛОЦЕРКІВСЬКА ТЕЦ"	10428,38	8504,86
ТОВ "МАРЕВЕНФУДУ КРАЇНА"	12166,00	11659,91
ТОВ "ФЗ" БІОФАРМА"	8577,19	8047,98
ТОВ "БІЛОЦЕРКІВ ВОДА"	7195,75	6688,20
ТОВ "БІОФАРМА ПЛАЗМА"	6017,76	3699,56
ПРАТ "ЖЛК-УКРАЇНА"	3850,72	3840,90
ТОВ "БІЛОЦЕРКІВ ХЛІБОПРОДУКТ"	3630,40	3169,92
ТОВ "ЗАВОД ПАКУВАЛЬНОГО ОБЛАДНАННЯ "ТЕРМО-ПАК"	3481,95	3225,85
ДП "КІЇВОБЛ СТАНДАРТМЕТРОЛОГІЯ"	2562,47	2542,05
ТОВ "ЗЕРНОВИЙ ДІМ"	2402,57	2162,34
ТОВ "БЦЗ" ТРІБО"	2316,00	1643,26
ТОВ "ІТО-ПРОДАКШН"	2220,87	1895,54
ПРАТ "БІЛОЦЕРКІВСЬКА КНИЖКОВА ФАБРИКА"	2130,48	1964,87
ТОВ "СП" УКРІНТЕРМ"	1337,95	1317,38

На сьогоднішній день кількість суб'єктів МСП в місті (середніх підприємств, малих підприємств, мікропідприємств, фізичних осіб-підприємців) перевищує 17,4 тис. (рис. 2.10). При цьому згідно даних ЦНАП, у 2019 році спостерігалось позитивне сальдо між створеними і ліквідованими суб'єктами малого і середнього бізнесу (zareestrowano 1143 юридичних і фізичних осіб, ліквідовано – 983).

У місті створена та функціонує розвинута інфраструктура розвитку підприємництва: інформаційно-консультативні послуги надають Білоцерківське Агентство з розвитку підприємництва, Білоцерківський міськрайонний центр зайнятості, Білоцерківська міська організація роботодавців, Агенція стратегічного розвитку Білої Церкви, Центр розвитку підприємництва (створений на базі Білоцерківського міськрайонного центру зайнятості).

Комунальні підприємства.

У 2019 р. прибутковими були 11 із 30-ти комунальних підприємств міста, що становить 36,7 %. Порівняно з 2018 роком кількість прибуткових комунальних підприємств знизилась на 16 %: якщо у 2018 р. прибутковими були 16 КП, то у 2019 – тільки 11 КП (рис. 2.11).

2019 комунальних підприємств 63,4%) завершили фінансово-господарську діяльність у 2019р. із збитком (загальна сума збитку – 37672,0 тис. грн) (рис. 2.12). Питома вага узагальній сумі збитку КП БМР «Білоцерківтепломережа» зросла з 71,6 % у 2018 р. до 85,1 % - у 2019 р. При цьому значно скоротило свої збитки КП БМР «Білоцерківводоканал»: якщо у 2018 р. його збитки склали 10255 тис. грн (24 %), то у 2019 р. вони зменшилися до 371 тис. грн (1 %).

Міська інфраструктура

Житлово-комунальне господарство.

Житловий фонд міста Біла Церква складає 887 багатоквартирних будинків загальною площею 3,38 млн. м² та будинків садибного типу – 10354. Станом на 01.10.2019 р. в м. Біла Церква створено 118 об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, які утримують 131 будинків. Робота з приватизації гуртожитків знаходиться на завершальному етапі. На даний час приватизовано більше 96% житлової площі гуртожитків.

Більшість будинків житлового фонду перевищує 50 років. 10 будинків признані аварійними, їх загальна площа становить 2,8 тис. кв. м.

Послугами централізованого водопостачання користуються всі мешканці багатоквартирних будинків і мешканці 9839 будинків садибного типу. Частка міського населення, яке має доступ до централізованого водопостачання становить 95%.

Пріоритетним напрямом для запровадження нових форм управління житловим фондом залишається оснащення багатоквартирних будинків засобами обліку, особливо щодо лічильників теплової енергії та холодного водопостачання.

Проблемним залишається питання фінансування та модернізації ліфтів, що відпрацювали нормативний строк. В житлових будинках комунальної власності міста 1063 ліфти, з яких 734 експлуатуються більше 25 років.

За обсягом прийнятого в експлуатацію житла згідно даних Головного управління статистики у Київській області місто Біла Церква у 2018 році посіла 9-те серед 12-ти міст області з питомою вагою 0,29 % від загального обсягу прийнятого в експлуатацію житла по області (1549тис. м²)

За обсягами побудованого житла у розрахунку на 1000 населення Біла Церква займає передостаннє місце серед міст Київщини, випереджаючи тільки м. Славутич: у 2018 р. в Білій Церкві було побудовано всього 22,37 кв. м нового житла на 1000 мешканців. В цілому за останні 5 років в місті введено в експлуатацію 61826 кв. м. нового житла, що становить всього 1,83 % від загальної площі житлового фонду.

Транспортна інфраструктура.

В м. Біла Церква має розгалужену вулично-дорожню мережу. В місті 287 вулиць, 303 дороги, загальною протяжністю 453 км., в тому числі з твердим покриттям 305 км, з удосконаленим покриттям 160 км. На даний час в межах міста є 9 автомобільних, 2 пішохідних мости і 3 шляхопроводи. Експлуатується 33 світлофорних об'єктів, 32 колектори зовнішньої зливової каналізації довжиною 51,9 кілометра. Протяжність мереж вуличного освітлення складає 312,72 км і нараховує 8367 світлоточок.

Ступінь охоплення вулично-дорожньою мережею становить 13,1% від загальної площі міста. Щільність вулично-дорожньої мережі міста становить 6,6 км/кв.км, що є досить високим показником для України (у Києві цей показник дорівнює 2,2). Така щільність вулично-дорожньої мережі в деякій мірі наближає м. Біла Церква до рівня, типового для європейських міст.

Якість довколля

Згідно щорічній «Регіональній доповіді про стан навколишнього природного середовища у Київській області», підготовленої у 2018 р. фахівцями КОДА, загальний рівень забруднення атмосферного повітря за

										Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Підпись	Дата						

індексом забруднення атмосфери (ІЗА) в місті Біла Церква оцінювався як низький. При цьому концентрація діоксиду азоту (речовини 3-го класу небезпеки) дещо перевищувала норму 36. Основними джерелами викидів цієї домішки в атмосферу є підприємства енергетичного комплексу та автотранспорт. Зокрема, ПРАТ «Білоцерківська ТЕЦ» визначена серед основних забруднювачів повітря Київської області.

Підприємства комунального господарства залишаються найбільшими забруднювачами водних об'єктів Київської області. Основною причиною незадовільної роботи очисних споруд є фізична зношеність та моральна застарілість обладнання, несвоєчасне проведення реконструкції під сучасні технології, поточних та капітальних ремонтів.

Для захисту атмосферного повітря від забруднень автотранспортом велике значення мають заходи по плануванню та розбудові міських поселень: збереження зелених зон, озеленення автомагістралей, зонування жилих масивів, створення санітарно-захисних зон тощо.

Найціннішими природними компонентами, що розташовані на території міста є державний дендрологічний парк «Олександрія» площею 297 га, а також долина річок Рось та Протоки. Крім того, зелена площа парків, скверів, бульварів і рекреаційних зон міста займає 33,5 га. Загалом кожного мешканця міста припадає 14,18 кв. м зелених зон, що перевищує норматив, встановлений ГСН 360-92 (12 кв. м на 1 людину).

Однак, не зважаючи на наявність значних зелених зон, практично відсутні умови для масового відпочинку населення: догляд за зеленими насадженнями здійснюється на 22 % площі насаджень загального користування. Особливо це стосується існуючих територій вздовж берегів річок, які є об'єктами масової неорганізованої рекреації населення.

Раціональне використання ресурсів

Міська влада налагоджує тісну співпрацю з міжнародними організаціями у напрямку енергоефективності і енергозбереження. З 2018 року Біла Церква є членом Асоціації «Енергоефективні міста України».

Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата	

В Білій Церкві впроваджена система енергетичного менеджменту, яка передбачає: проведення енергоаудитів будівель; розробку проектної документації щодо реалізації проектів підвищення енергоефективності для пріоритетних будівель бюджетної сфери; удосконалення системи обліку паливно-енергетичних ресурсів в місті; впровадження автоматизованої системи енергомоніторингу (АСЕМ); проведення інформаційно-просвітницької роботи з питань запровадження системи енергетичного менеджменту.

Розпочата підготовка спільного проекту з Північною екологічною організацією НЕФКО «DemoUkraineDN - Біла Церква» щодо модернізації систем тепlopостачання. Проект охоплює об'єднання двох розподільчих систем та модернізацію одного джерела виробництва теплової енергії із впровадженням нового твердопаливного котла; підключення до системи будинків через індивідуальні теплові пункти.

У 2018 році місто Біла Церква стала учасником Проекту USAID «Муніципальна енергетична реформа в Україні», в рамках якого місто отримало технічну допомогу щодо розробки плану розвитку системи тепlopостачання міста, впровадження геоінформаційної системи для моделювання варіантів модернізації системи тепlopостачання, навчання персоналу КПБМР «Білоцерківтепломережа» щодо її експлуатації.

Якість життя населення

Охорона здоров'я. З 2018 року у місті здійснюється реформування первинного рівня надання медичної допомоги. Створені нові амбулаторії загальної практики-сімейної медицини, населення міста може вільно обрати свого лікаря. На сьогодні близько 155 тис. мешканців обрали свого сімейного лікаря (75,2% від загальної кількості населення міста). В місті успішно працює урядова програма реімбурсації «Доступні ліки». Пацієнти з серцево-судинними захворюваннями, цукровим діабетом II типу та бронхіальною астмою мають можливість безкоштовно або з невеликою оплатою отримати лікарські засоби. За січень-березень 2019 року виписано 30 836 електронних рецептів, відпущено

										Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата						

– 30 625, що становить 99,3%. Аптечним закладам відшкодовано 1 142,75 тис. грн.

3.3 Реалізація найбільш проблемних у реалізації пріоритетів стратегії

Згідно проведеного аналізу, до групи найбільш проблемних у реалізації напрямів сталого «розумного» розвитку міста Біла Церква входять два пріоритети: «економічний розвиток міста» і «формування м. Біла Церква як «розумного» міста. Позначення їх червоним кольором означає вищий рівень небезпеки з точки зору реалізації завдань в межах Стратегії-2032 (наявність значних проблем і загроз внутрішнього і зовнішнього характеру, які значно ускладнюють їх реалізацію).

Забезпечення реалізації завдань в межах цих пріоритетів потребує більш деталізованого аналізу для пошуку шляхів протидії існуючим загрозам. Такий аналіз базується на розширенні переліку показників (ПП) за рахунок ключових показників ефективності (КПЕ), розроблених глобальною ініціативою «Об'єднання зусиль з метою побудови «розумних» сталих міст» (U4SSC).

Як відмічалось, ключові показники ефективності (КПЕ) забезпечують уніфікований підхід до оцінки потенціалу міст і лежать в основі підготовки Профілів «розумних» сталих міст. Профілі міст, підготовлені базуючись на цих показниках, в свою чергу, можуть бути використані для відбору найбільш пріоритетних інфраструктурних проектів за результатами аналізу важливості їх реалізації у досягненні ЦСР в межах відповідного стратегічного напрямку.

Нижче наведено додаткові показники (КПЕ, запропоновані для застосування ЄЕК ООН), які доцільно використовувати для відбору пріоритетних інвестиційних проектів для включення їх у Міський Інфраструктурний план.

I. Стратегічний пріоритет СП1: Економічний розвиток міста.

Для підготовки сегменту Профілю міста, що відповідає стратегічному пріоритету СП1, визначений перелік показників необхідно доповнити такими ключовими показниками ефективності

1. Витрати на науково-дослідні роботи (Частка витрат на НДР у ВРП міста)

Безробіття серед молоді залежить від економічного розвитку міста – у період економічного спаду нових молодих працівників звільняють у першу чергу. Показник відповідає індикатору 8.4.1. «Частка молоді, яка не працює, не навчається і не набуває професійних навичок, у загальній чисельності осіб віком 15–24 роки» ЦСР-Україна.

6. Зайнятість у секторі ІТ

Цей показник включає осіб, що зайняті у компаніях, які відносяться до сектору ІКТ – сфери виробництва програмного продукту і надання послуг по здійсненню збору, передачі і відображення даних в електронному вигляді. Враховуючи, що інфраструктура «розумного» міста залежить від інформаційно-комунікаційних технологій, ІТ-сектору важливо мати необхідну робочу силу для виконання досліджень і розробок і створення сприятливих умов для розвитку інформаційної інфраструктури. Джерела отримання даних – управління роботи з персоналом ІТ-компаній, департаменти статистики, управління з питань зайнятості.

Розширений перелік показників в межах стратегічного пріоритету СПІ «Економічний розвиток міста» представлений в табл. 5.1 реалізовані відповідні проекти. Аналіз значень таких показників забезпечить основу для визначення пріоритетності цих проектів для досягнення цілей економічного розвитку міста.

Таблиця 3.8. Розширений перелік показників для визначення пріоритетних проектів в межах реалізації СПІ

№	Показники	Група показника	Тип показника	Відповідність*
Інвестиційна діяльність				
1	Питома вага міста в економіці області, %	Базовий	Сталий	ЦСР-Україна: індикатор 8.1.1 (адаптація до умов міста)
2	Обсяг реалізованої промислової продукції на душу нас., тис. грн.	Базовий	Сталий	ЦСР-Україна: індикатор 8.1.1 (адаптація до умов міста)
3	Питома вага непрацюючих і збиткових підприємств, %	Поглиблений	Сталий	ЦСР-Україна: індикатор 8.1.1 (адаптація до умов міста)
4	Чистий притік прямих іноземних інвестицій, млн. дол.	Базовий	Сталий	ЦСР-Україна: індикатор 17.1.2
5	Коефіцієнт покриття імпорту експортом (відношення між обсягами експорту та імпорту)	Поглиблений	Сталий	ЦСР-Україна: індикатор 17.1.2. (адаптація до умов міста)
Інноваційна діяльність				
6	Частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	Базовий	Сталий	ЦСР-Україна: індикатор 9.5.2.
7	Витрати на науково-дослідні роботи, %	Базовий	Структурний	КПЕ: показник 18. ЦСР-Україна: індикатор 9.5.1.
8	Кількість нових патентів на 100 тис. нас.	Базовий	Структурний	КПЕ: показник 19.
9	Частка малих і середніх підприємств у загальній кількості, %	Поглиблений	Структурний	КПЕ: показник 20.

						Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Підпись	Дата		

№	Показники	Група показника	Тип показника	Відповідність*
	Трудова діяльність			
10	Частка фізичних осіб-підприємців у загальній кількості зайнятих на суб'єктах господарювання, %	Базовий	Сталий	ЦСР-Україна: індикатор 8.6.1 (адаптація до умов міста)
11	Рівень безробіття, %	Базовий	Структурний	КПЕ: показник 21. ЦСР-Україна: індикатор 8.3.1.
12	Рівень безробіття серед молоді, %	Базовий	Структурний	КПЕ: показник 22. ЦСР-Україна: індикатор 8.4.1
13	Рівень працевлаштування безробітних, %	Базовий	Сталий	ЦСР-Україна: індикатор 8.3.1. (адаптація до умов міста)
14	Рівень укомплектування вакансій, %	Поглиблений	Сталий	ЦСР-Україна: індикатор 8.3.1. (адаптація до умов міста)
15	Кількість потерпілих та загиблих від нещасних випадків на виробництві, % до рівня 2017 р.	Поглиблений	Сталий	ЦСР-Україна: індикатори 8.5.1; 8.5.2.
16	Кількість робочих місць у сфері туризму, одиниць (на 100000 нас.)	Поглиблений	Структурний	КПЕ: показник 23. ЦСР-Україна: індикатор 11.6.1.
17	Зайнятість у секторі ІТ	Поглиблений	Структурний	КПЕ: показник 24.

Для підготовки сегменту Профілю міста, що відповідає стратегічному пріоритету СПЗ, визначений перелік показників необхідно доповнити такими ключовими показниками ефективності

1. Частка абонентів стаціонарного (провідного) широкосмугового Інтернету

Згідно поясненням ініціативи U4SSC, цей показник корелюється з показниками економічного процвітання і розвитку. У даному випадку мається на увазі доступ мешканців міста до інформації з метою її використання в економічній діяльності (професійна підготовка, освіта, наукові дослідження, управління бізнесом тощо). Абоненти мобільного зв'язку не враховуються. Дані можуть бути отримані на основі екстраполяції національних статистичних даних, а також на основі інформації місцевих постачальників Інтернет-послуг і телекомунікаційних компаній.

2. Частка абонентів безпроводного широкосмугового Інтернету

Цей показник свідчить про ступінь прогресу в забезпеченні доступності технологій мобільного зв'язку. Більш високе значення показника означає, що все більша чисельність населення має доступ до технологій для отримання і передачі інформації. Джерелом даних можуть стати дані місцевих постачальників Інтернет-послуг і телекомунікаційних компаній. Рівень охоплення безпроводним широкосмуговим зв'язком (Частка площі міста, яка обслуговується безпроводним широкосмуговим зв'язком)

											Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Підпись	Дата							

Доступ до сервісів «розумного» міста в багатьох випадках здійснюється за допомогою мобільних додатків. Для їх ефективного використання необхідне високошвидкісне мобільне підключення до Інтернету. Таким чином, розвиток у місті безпроводного широкосмугового зв'язку має ключове значення для формування «розумного» міста. Необхідно забезпечити 100-відсоткове охоплення міста принаймні для 3G-мережі. Дані можуть бути отримані у місцевих постачальників послуг мобільного зв'язку.

3. Частина «розумних» лічильників води взагальній кількості встановлених лічильників. Збереження водних ресурсів має ключове значення для сталого розвитку міста. «Розумні» лічильники – це електронні прилади, які дозволяють в режимі реального часу отримати і передати

дані про споживання води, що сприяє більш ефективному моніторингу споживання води. Джерелом інформації є міські компанії водопостачання.

4. Частина системи водопостачання, яка контролюється ІКТ

Застосування ІТ-технологій у сфері ЖКГ забезпечує підвищення ефективності функціонування систем водопостачання, дозволяють знизити рівень втрат води. Джерелом інформації є міські компанії водопостачання. Частина дренажних систем/систем зливової каналізації, які контролюються ІКТ. Застосування ІТ-технологій забезпечує оптимальні засоби контролю в міських каналізаційних мережах. Дані можуть бути отримані від місцевих органів влади, які відповідають за роботу каналізаційних мереж.

5. Частина «розумних» електролічильників. Впровадження «розумних» електролічильників дозволяє здійснювати більш наглядні вимірювання в режимі реального часу для оцінки навантаження на електромережі, регулювання споживання і пікового попиту. Дані можуть бути надані

									Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата					

місцевими електропостачальними компаніями. Моніторинг ІКТ в галузі електропостачання.

Застосування ІТ-технологій в системі електропостачання дозволяє здійснювати нагляд за всією системою. Основні функції контролю передбачають контроль за роботою підстанцій, за подачею електроенергії, за навантаженням у кінцевого споживача. Інформаційно-комунікаційні технології контролю довели свою ефективність у забезпеченні безперебійної роботи системи електропостачання. Джерелом даних мають бути місцеві електропостачальні компанії.

Глибина регулювання попиту (частка споживачів електроенергії, які мають потенціал з регулювання попиту).

Під терміном «регулювання попиту» розуміється створення умов (за рахунок регулювання ціни, впровадження стимулюючих виплат тощо) для зміни звичних моделей споживання з метою економії енергоресурсів, або зниження навантаження у разі, коли надійність системи електропостачання знаходиться під загрозою. В цьому випадку споживачі можуть відігравати важливу роль у забезпеченні сталого функціонування електричних мереж шляхом скорочення споживання електроенергії у періоди максимального навантаження. Впровадження програм регулювання попитом дозволяє забезпечити баланс між попитом і пропозицією. Дані про можливості та обсяг впровадження програм регулювання попиту можуть бути надані місцевими електропостачальними компаніями.

6. Динамічна інформація про громадський транспорт

Динамічна інформація для кожної зупинки громадського транспорту має містити як мінімум час прибуття та очікування наступного транспорту, час, необхідний для поїздки до інших пунктів слідування. Ця інформація у режимі реального часу має бути виведена на екрани на зупинках, а також

Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата	

до інформації, створенню сприятливих умов для надання послуг мешканцям і підприємствам міста на зручних умовах і у будь-який зручний для них час. Інформацію про частку державних послуг, що надаються в он-лайн режимі, мають надати органи влади, відповідальні за впровадження інформаційно- комунікаційних технологій в державному управлінні.

11.Електронна система закупівель в державному секторі

Перенесення закупівель у державному секторі на електронні платформи сприяє підвищенню ефективності діяльності органів державного управління і розширенню бази постачальників для доступу до потенційних державних заказів. Дані можуть бути отримані через органи державного управління, що відповідають за державні закупівлі.Розширений перелік показників в межах стратегічного пріоритету СПЗ «Формування Білої Церкви як «розумного» міста» представлений в табл. 5.2.

Кожен з цих показників вказує на ту сферу діяльності, в якій мають бути заплановані та реалізовані відповідні проекти. Аналіз значень таких показників забезпечить основу для визначення пріоритетності цих проектів для досягнення цілей «розумного» розвитку міста.

3.3 Механізми реалізації стратегії

Міжнародний досвід свідчить, що будь яка Стратегія розвитку має базуватися на модернізації існуючої економічної, соціальної, управлінської інфраструктури. Створення такої інфраструктури є необхідною умовою для успішної реалізації стратегії.

З огляду на зазначене, основою «Стратегії сталого «розумного» розвитку м. Біла Церква до 2032 року» має стати реалізація інфраструктурних та інших інвестиційних проектів, направлених на створення сучасної інфраструктури міста. Визначений у попередньому розділі перелік завдань об'єднує відповідні інфраструктурні та інші

--

										Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата						

ВИСНОВКИ

Як свідчить досвід інших країн, відновленню економіки має передувати політичне рішення, що ґрунтується на геополітичній доцільності та національному патріотизмі, і вибір моделі розвитку міст. Для успішного відновлення економіки України необхідно здійснити наступні кроки

- Сформулювати та реалізувати сучасну концепцію відновлення економіки на основі інноваційного розвитку міст з урахуванням реальної геополітичної ситуації.

- Реалізувати стратегію відновлення і розвитку міст Донбасу та повернення Криму, сформульовану вітчизняними науковцями та урядом.

- Визначити ключові (пріоритетні) сектори розвитку міст для забезпечення високої конкурентоспроможності товарів і послуг на міжнародному ринку та надати їм державну підтримку.

- Прийняти відповідне законодавство щодо забезпечення повної зайнятості, справедливої оплати праці, продуктивності та цінової стабільності.

- Створити механізми використання та управління запозиченими коштами.

- Прийняти відповідне законодавство для уникнення надмірної концентрації виробництва і капіталу та утворення монополій.

- Запровадити економічні механізми запобігання та протидії корупції.

- Розробити ефективну соціальну політику та політику підвищення доходів і споживання населення.

- Створити спеціальні економічні зони та наукові парки для сприяння економічному зростанню.

Ці заходи є важливими для успішного відновлення економіки України та її конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Основним завданням післявоєнної державної політики щодо розвитку міст інновацій є створення економічних умов для виведення на ринок конкурентоспроможної та інноваційної продукції з метою реалізації

Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата	

pisslya- viyni-ukraina-mae-vidnovlyuvati-ekonomiku-ta-biznes-velike-doslidzhennya-deloitte- 15122022-10501.

7. ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ.

Міністерство економіки України. URL:

<https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlenniaEkonomiki>.

8. ГУЖВА І. Як забезпечити інвестиції під час війни. Економічна правда.

URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/02/23/697382/>.

9. Коробкова О. Інвестиції і що потрібно для їх залучення?. LB.ua. URL:

https://lb.ua/blog/olena_korobkova/546758_investitsii_i_shcho_potribno_ih.html.

10. Дмитренко М. РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ПІДТРИМЦІ ТА СТИМУЛЮВАННІ

URL:[https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-](https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/56580/5/Dmytrenko_stimulation1.pdf;jsessionid=8246F492DA1F2217A2DFC367B7E5165D)

[download/123456789/56580/5/Dmytrenko_stimulation1.pdf;jsessionid=8246F492DA1F2217A2DFC367B7E5165D](https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/56580/5/Dmytrenko_stimulation1.pdf;jsessionid=8246F492DA1F2217A2DFC367B7E5165D).

11. Генасамблея ООН закликала Росію виплатити репарації Україні. Радіо

Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-henasamblea-oon-reparatsii-rosia/32130612.html>.

12. Шестопалова А. РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ

МІСТКРАЇНИ. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/24052/1/S.62.pdf>.

13. Точиліна Ю. РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В ІННОВАЦІЙНОМУ

РОЗВИТКУ МІСТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. № 26. С. 2–4. URL:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/27347>.

14. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Урядовий

портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi>.

15. ПЛАН ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: ОСВІТА ТА НАУКА, ЯК

ФУНДАМЕНТ РОЗВИТКУ МІСТ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/plan-vidnovlennya-ukrayini-osvita-ta-nauka-yak-fundament-rozvitku-lyudskogo-potencialu>.

										Лист
Изм.	Лист	№ докум.	Подпись	Дата						

